

ŠVIESA

BALANDIS-GEGUŽĖ- BIRŽELIS, 1962

Turinys

Dvi didelės knygos LLD nariams	34
P. Rotomskis: kultūrininkas, veikėjas. A. Bimba ..	35
Vieneri metai be Seno Vinco	37
Iš Medic. mokslų istorijos Lietuvoje. Dr. A. Petrika .	39
Kas nedirba, tas nevalgo. Eilėraštis. K. Kubilinskas..	41
Afrika: seniau, dabar ir ateityje. J. Grigiškis	42
Eilėraštis mano tėvui. Eil. Algirdas Žemantaitis ...	43
Nereikia mums kryžių. Eil. Vidas Marcinkevičius... ..	43
J. Paleckis: visuomenininkas, rašytojas. J. Šimkus ..	44
Budėsim. Eil. Pranas Raščius	49
Saulės pasakaitė. Eil. K. Kubilinskas	49
Indėnų tautos naikinimas—genocidas. Pregresas ..	50
Rogių muzika. Eil. Martynas Vainilaitis	51
Prisiminus Leoną Prūseiką. S. J. Jokubka	52
Keli bruožai iš Meksikos istorijos. D.M. Šolomskas .	55
Apie įžymųjį poetą Ed. Mieželaitį. Ant. Venclova ...	58
Ar turi žmogus sielą? Antanas Metelionis	61
1-mas streikas Amerikoje. Pregresas	64

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park 17, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba. Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

No. 2 Balandis-gegužė-birželis (April-May-June), 1962

XXIX

Dvi didelės knygos LLD nariams

Jau visi Lietuvių Literatūros Draugijos nariai gavote Dr. Algirdo Margerio parašytą knygą "150 DIENŲ TARYBŲ LIETUVOJE". Ji eina už 1961 metus.

Apie šią knygą daug kas būtų galima ir reikėtų pasakyti, bet tai bus padaryta ateityje, kai nariai knygą jau bus perskaitę. Tuo tarpu užteks pasakymo, jog "150 dienų Tarybų Lietuvoje" yra didelė ir svarbi knyga. Ji mus plačiai supažindina su nūdieniu gyvenimu mūsų senojoje tėvynėje. Autorius į ją įdėjo daug energijos ir pastangų. Ją mūsų Draugija išleidama ir plačiai tarp Amerikos lietuvių paskleisdama, atliko didelį ir garbingą darbą.

Mes nuoširdžiai raginame Draugijos narius knygą skaityti. Joje surasite svarbios informacijos, susistiprinsite savo įsitikinimuose, jog mūsų pasitikėjimas Lietuvos liaudimi netapo suviltas. Ji pakilo naujam gyvenimui ir savo ryžtu ir neišsemiama energija kuriasi gražų, šviesų rytojų.

Kaip su šiais metais? Šiomet Literatūros Draugijos nariai gaunate taip pat didžiulės istorinės svarbos veikalą. Tai beveik penkių šimtų puslapių su daugybe paveikslų istoriko Juozo Jurginio para-

šytas veikalas "LIETUVOS MENO ISTORIJOS BRUOŽAI". Šioje knygoje mes kaip veidrodyje pamatome lietuvių tautos ilgą ir garbingą praeitį. Knygos autorius prieš Antrąjį pasaulinį karą ilgokai lankėsi Jungtinėse Valstijose ir parsivežė iš Amerikos daug pažinčių. Daugeliui mūsų teko su juimi artimai susipažinti. Jis čia lankydamasis parašė pusknygę "Labas Rytas", kuri buvo Lietuvių Darbininkų Susivienijimo išleista ir rankvedėliu naudojama tais laikais plačiai gyvuojančiose vaikų mokyklėlėse.

Ir štai dabar turime to paties autoriaus naują didžiulį veikalą. Didelė garbė Literatūros Draugijai tokį rimtą ir svarbų kūrinių duoti nariams už 1962 metus.

Mes manome, kad šios dvi didelės ir svarbios knygos, duoda LLD nariams ir veikėjams puikią progą pasidaruoti savo gretų sustiprinimui. Reikia visur stengtis pakalbinti padorius lietuvius įstoti į mūsų kultūrinę organizaciją. O tokių lietuvių randasi visose kolonijose. Reikia juos laimėti.

LLD Centro Komitetas

P. ROTOMSKIS: KULTŪRININKAS, VEIKĖJAS

A. BIMBA

Šių metų gegužės 18 dieną mus pasiekė be galo liūdna ir skaudi sekama iš Tarybų Lietuvos žinia:

“Šiandien, gegužės 17 dieną, po trumpos ligos staigiai mirė įžymus Lietuvos revoliucinio judėjimo dalyvis, buvęs Lietuvos užsienio reikalų ministras, ilgametis kultūrinio fronto darbuotojas, Lietuvos Draugystės ir kultūrinių ryšių su užsienio šalimis draugijos pirmininkas Povilas Rotomskis. — A. Vaiutskas.”

POVILAS ROTOMSKIS (1906-1962)

— Elizabeth Moos foto.

Ypač skaudi žinia buvo tiems, kurie šitą taurų lietuvių tautos sūnų pažinome asmeniškai. O su juo asmeniškai buvo susipaži-

nę daugelis Amerikos pažangiųjų lietuvių, kai jis čia Antrojo pasaulinio karo metu darbavosi Tarybų Sąjungos konsulate New Yorke ir ne kartą aplankė didžiąsias lietuvių kolonijas Jungtinėse Amerikos Valstijose, padėdamas mums mobilizuoti Amerikos lietuvius bendrosioms Tarybų Sąjungos ir Jungtinių Valstijų karinėms pastangoms prieš hitlerizmą. Povilas su gilia lietuviška meile stebėjo Amerikos lietuvių kultūrinę veiklą. Iš pat pirmųjų pribuvimo dienų užsiprenumeravo beveik visus Amerikos lietuvių laikraščius ir atidžiai juos skaitė.

Ypač Povilo paslaugos buvo brangios mums, kurie vadovavome Lietuvai gelbėti komitetui, kuris tokiomis gražiomis pastangomis atsižymėjo ištiesime pagalbos rankos baisiai karo nuniokotai Lietuvai. Aukštai, labai aukštai Povilas vertino tas mūsų pastangas. Esant komiteto pirmininku, man gal daugiausia iš visų teko turėti su Povilu reikalų-reikalėlių. Niekados jis neatsisakydavo tau padėti draugiškais, nuoširdžiais patarimais.

Pagaliau, 1945 metų žiemą, Komitetas nutaria pasiūsti mane Tarybų Lietuvon mūsų teikiamos pagalbos reikalais. Rotomskiai jau buvo sugrįžę Lietuvon, ir Povilas jau ėjo užsienio reikalų ministro pareigas. Todėl jam teko rūpintis mano misija. O Lietuva dar tik kėlėsi iš karo griuvėsių. Širdis plyšo žiūrint į griuvėsius Vilniuje, Klaipėdoje, Šiauliuose, Dotnuvoje ir visur, kur tik pasisuksi, kur tik akį užmesi.

Tamara ir Povilas Rotomskiai apgyvendino mane savo nedideliame, kukliame name lyje Čiurlionio gatvėje, kurį jie buvo “paveldėję” nuo vieno Lenkijon išsikrausčiusio lenko, paguldydami ant sofos. Niekados nepamiršiu Tamaros ir Povilo rūpinimosi mano padėtimi. Dėka jų pastangų plačiai pamačiau karo sužalotą Lietuvą ir susipažinau su daugybe iš karo griuvėsių besikeliančios Lietuvos darbuotojų politikos, kultūros, meno bei literatūros dirvoje. Todėl nuoširdžiausiai didžiuojusi gerai ir asmeniškai

pažinęs šitą mūsų draugą, bičiulį, kovotoją, diplomata, kultūrininką.

Ir iš tikrųjų Povilas Rotomskis buvo daugelio sričių darbuotojas. Iš profesijos būdamas mokytojas, jis labai gerbė lietuvių kalbos tyrumą. Net ir Lietuvoje ne kartą girdėjau ne vieną išsireiškiant: "Saugokis, matai, kad Rotomskis girdi, gausi už kalbos darkymą".

Aštuonerių ilgų ir sunkių metų smetoninis kalėjimas užgrūdijo jį politikoje. Ir pačios brutališkiausios smetonininkų pastangos sužaloti jo įsitikinimus ir palaužti jo valią buvo veltui. Iš kalėjimo Povilas išėjo tik dar drąsesnis, tvirtesnis kovotojas už Lietuvos ir visos žmonijos darbo liaudies reikalus.

Gal dėl to, kad jis išbuvo aštuonerius metus atskirtas nuo gamtos, nuo saulės, nuo paukščių čiulbesio niūromis kalėjimo sienomis, taip giliai išėjęs iš kalėjimo pamilo gamtą ir jos grožį, gal tik tuo bent dalinai galima išaiškinti jo paskutiniuosius laikais tokį pamėgimą gėlių ir tokį nenuilstantį ryžimąsi jų grožį dar pagilinti, dar patobulinti.

Iš Lietuvos veikėjų patiektų duomenų tuojuo po Povilo mirties sužinome sekamą apie jo nelengvą, bet garbingą gyvenimo kelią:

P. Rotomskis gimė 1906 metais kovo 22 dieną Joniškio rajone, žemelyje, pašto tarnautojo šeimoje. Prasidėjus pirmajam pasauliniam karui, P. Rotomskis su šeima evakuavosi į Riazanę.

1916 metais netekęs tėvų, jis buvo laikomas lietuvių vaikų namuose. 1918 metais vaikų namų auklėtiniai buvo parvežti į Vilnių ir išdalyti buožėms bei dvarininkams, kaip darbininkai. Dvylikametis P. Rotomskis pateko į Naudvario dvarelį Jurbarko rajone, kur dirbo ūkio darbus.

Brolio padedamas, 1920-1923 metais P. Rotomskis mokėsi Žagarės progimnazijoje. Ją baigęs, lankė Kėdainių pedagoginius kursus, o po to 1923-1926 metais mokytojavo Žagarės pradžios mokykloje. Klerikalų persekiojamas, jis metė mokytojo darbą ir 1926-1928 metais mokėsi Panevėžio mokytojų seminarijoje.

Po fašistinio perversmo P. Rotomskis įstojo į pagrindinę Lietuvos Komunistų partiją ir aktyviai dirbo Panevėžio moksleivių

tarpe, buvo komjaunimo Panevėžio rajono komiteto narys (slapyvarde — Tomas), dalyvavo organizuojant 1928 metais gegužės 1 dienos antifašistinę demonstraciją Panevėžyje.

Už revoliucinę veiklą žvalgyba 1928 metais P. Rotomskį suėmė, o kariuomenės teismas 1930 metais nuteisė 8 metams kalėti. Išsėdėjęs beveik 10 metų Panevėžio ir Šiaulių kalėjimuose, 1938 metais jis buvo paleistas.

Negalėdamas gauti nuolatinio darbo, P. Rotomskis vertėsi Kaune privačiomis pamokomis, vertė į lietuvių kalbą M. Gorkio apsakymus, E. Sinklerio romaną.

Pradėjęs dirbti mokytojų profesinės sąjungos knygyno vedėju, P. Rotomskis teikė paramą pagrindinėms Lietuvos Komunistų partijos darbuotojams, už ką vėl 1939 metais buvo porą kartų suimtas ir įkalintas.

Atkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, P. Rotomskis 1940 metais dirbo teisingumo komisariate, o nuo spalio mėnesio — pirmuoju Tarybų Lietuvos vyriausybės atstovu prie TSRS Liaudies Komisarų Tarybos Maskvoje.

1941 metais P. Rotomskis buvo nukreiptas dirbti į TSRS Užsienio reikalų liaudies komisariatą. Kurį laiką jis dirbo tarybiniam konsulate Niujorke, daug prisidėdamas prie užsienio lietuvių ryšių su gimtuoju kraštu stiprinimo.

Grižęs iš užsienio, P. Rotomskis 1944 metais buvo paskirtas Lietuvos TSR užsienio reikalų ministru.

Nuo 1948 metų rugsėjo mėnesio P. Rotomskis neakivaizdiniu būdu mokėsi Aukštojoje partinėje mokykloje. Kurį laiką jis dirbo mokslinių žinių skleidimo draugijos valdybos sekretoriumi, 1949-1950 metais — Lietuvos TSR Rašytojų sąjungos valdybos atsakinguoju sekretoriumi, 1950-1953 metais — Vilniaus srities vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoju, vėliau vyr. referentu Lietuvos TSR Ministrų Taryboje. Nuo 1956 metų iki mirties P. Rotomskis dirbo Lietuvos Draugystės ir kultūrinių ryšių su užsienio šalimis draugijos pirmininku.

1947 metais P. Rotomskis buvo išrinktas Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos deputatu.

VIENERI METAI BE SENO VINCO

Štai mano rankose dvi knygos. Viena išleista dar 1929 metais. Ją išleido Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija savo leidiniu. Jos pavadinimas: **“Seno Vinco raštai”**. Knygon sudėtos Seno Vinco apysakaitės, sukurtos prieš 1929 metus. Leidinyje nesimato jo eilėraščių. Jų tarpe nesiranda jo raštų politinėmis, visuomeninėmis temomis. Na, o nuo to laiko iki mirties 1961 metų kovo 2 dieną per 32 metų laikotarpį šis taurus lietuvių tautos sūnus labai aktyviškai dalyvavo visame mūsų gyvenime, visose mūsų vedamose kovose už pažangų ir šviesesnį rytojū. Jis daug, daug rašė-kūrė.

Antroji mano rankose, daug mažesnė knygelė **“Seno Vinco eilėraščiai”**. Ją išleido “Laisvė” 1956 metais prenumeratų keliu. Ji irgi plačiai pasiskleidė po plačiąją Ameriką.

Pagaliau Seno Vinco kūryba atkreipė dėmesį ir Tarybų Lietuvos veikėjų; ir jie išleido jo geriausių raštų rinkinį. Vadinasi, su mūsų veikėjo, rašytojo, poeto, visuomenininko kūryba supažindinta ir mūsų senosios tėvynės darbo liaudis. Aišku, kad, laikui

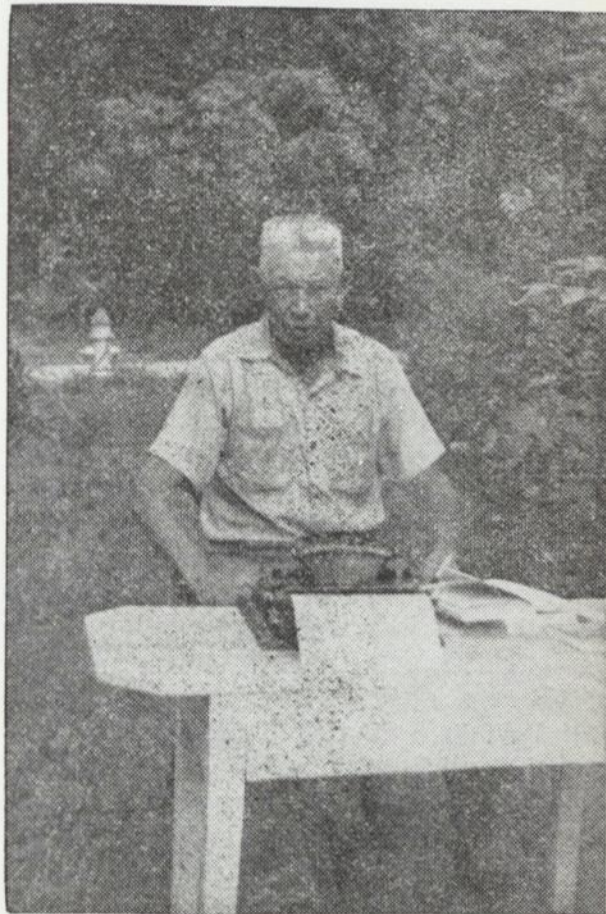
P. Rotomskis Tarybinės vyriausybės buvo apdovanotas Darbo Raudonosios Vėliavos ir Garbės ženkle ordinais, medaliu “Už šaunų darbą Didžiajame Tėvynės kare.”

Šias kelias labai kuklias pastabas apie mūsų mieląjį draugą noriu baigti Lietuvos rašytojų grupės (Baltušio, Korsako, Mieželaičio, Šimkaus ir Venclovos) žodžiais:

“Sunku susitaikyti su mintimi, kad negailastinga mirtis taip nelauktai išplėšė iš mūsų tarpo nuoširdų visuomenininką ir draugą, karštai, betarpiškai mylėjusį gyvenimą ir visa tai, kas gyvenimo tikrovę puošia, taurina. Jis buvo aistringas gėlininkas, daugelį laisvalaikio valandų skyręs naujų jų atmainų išvedimui, ir ši poetiška aistra taip pat charakterizuoja nepaliaujantį velionies veržimąsi į grožį ir gėrį. Ryškiu, spalvingu, niekad nevystančiu žiedu telieka jo atminimas visų širdyse, kam teko artimai jį pažinti ir drauge dirbti.”

bėgant, bus Lietuvoje pasirūpinta mūsų draugo kūrybos išleidimu daug platesniu mastu.

Vincas Jakštys (Senas Vincas) mirė jau sulaukęs gražaus amžiaus, net 81 metų. Bet tik paskutiniaisiais keleriais metais jo veikla buvo sulėtėjusi. Pirmiausia akys pradėjo jam prastai betarnauti. Paskui prisimetė, pirmoje vietoje dėl senatvės, šiaip įvairūs fiziniai negalavimai. Tačiau protinės jo pajėgos jam nepaprastai tvirtai tarnavo iki paskutinės gyvenimo valandos. Taip aiški-

no visi, kuriems teko su mieluojū veikėju pasimatyti jo pačiame gyvenimo saulėlydyje.

Senas Vincas buvo vargo šeimos sūnus ir ištikimu darbo liaudies sūnumi pasiliko iki mirties.

“Pirmutinė mano atminime audra palietė mus”, jis rašė savo “Atsiminimuose”, “po

šiaudiniu stogu grintelėje esančius, tai mirtis mūsų tėvelio, mylimo tėvelio, kuris apleido mus, vos 35 metų amžiaus tesulaukęs. Paliko jis mus penkius duonos vabalus, kurių amžius skaitėsi sekamai: vyriausias brolis — 13 metų, sesuo—10 metų, aš—7 metų, kitas brolis penkių metų ir sesutė 3 metų. Su tėvelio palydėjimu į kapus išlydėta tapo ir mūsų duonutė”.

Na, ir po tos baisios nelaimės mes mūsų Seną Vincą, tik 7 metų berniuką, jau randame tarnaujant pas buožę piemenėliu, tai yra iš prakaito kaktos savo duonutę bevalgant.

Daug daug metų paskui jis su dideliu kartėliu savo eilėraštyje “Atsimenu” prisiminė tą sunkų savo likimą. Prisiminė jis kaip valgė duoną “sprangią, biralinę”, kaip gėrė vandenį “iš arklio pėdos”, kaip sutrūkusiomis blauzdomis ir sutinusiais padais “nuo ausros ligi tamsos trypė prie bandos”.

Ir taip paskui visą gyvenimą ta duonutė jam teatėjo iš savo darbo, iš savo prakaito. Vadinasi, mūsų Senam Vincui darbo žmogaus gyvenimas buvo išmoktas ne iš knygos, ne iš pasakų bei istorijų, bet iš savo paties išgyvenimų, iš karčių patyrimų. Todėl ir jo visa veikla sukosi apie tą darbo žmogų, kuriuo buvo jis pats. Visoje Seno Vinco literatūrinėje kūryboje, visose jo pasakytose kalbose, vargiai surasi vieną nors mažiausią nukrypimą nuo to darbo žmogaus gyvenimo — jo sielvartų, jo džiaugsmų, jo svajonių, jo kovų, jo troškimų.

Jis savo kūryboje vaizdavo tokį gyvenimą, kokį jis pažino, kokį pats ir nesuskaitomi milijonai kitų darbo žmonių gyveno. Dar daugiau: jis norėjo ir stengėsi tą gyvenimą pataisyti, pakeisti, pagerinti, patobulinti. Bet tai pasiekti negalima tik gerais norais ir šauniais troškimais. Reikia dirbti, stengtis, kovoti. Kas žodžiu, kas raštu, kas organizaciniu darbu, visi mes turime toje kovoje dalyvauti. Taip mūsų Vincas kalbėjo, tuo jis giliausiai tikėjo. Ir, reikia pasakyti, jis toje kovoje aktyviškai dalyvavo visomis tomis priemonėmis. Jis buvo organizuotas žmogus—organizuotas politiniai, organizuotas kultūriniai. Jis priklausė mūsų kultūrinėms ir politinėms organizacijoms. Jis jas

rėmė, jomis rūpinosi, už jas kalbėjo, rašė, agitavo.

Savo nemenką literatūrinį talentą jis paaukojo tam pačiam kovos reikalui. Per savo ilgametę darbuotę jis parašė daug apsakų, apsakymėlių, sukūrė desėtkus eilėraščių. Juose dainavo jis apie kovas, apie gamtą, apie vargą, apie tikėjimą į šviesą, į ateitį. Jais ragino ir žadino kitus draugus bei drauges stoti į kovotojų gretas, nepavargti, nepasiduoti likimui, nepalūžti dvasioje kad ir pačiais sunkiausiais reakcijos laikais. Jo apysakėles, jo eilėraščius spausdino mūsų pažangieji laikraščiai, o jų skaitytojais juos skaitė su meile ir pamėgimu. Didelė nauda buvo ne tik skaitytojams, bet ir spaudai.

Taipgi Vincas buvo nuolatinis mūsų laikraščių, ypač “Laisvės” bendradarbis ir korespondentas.

Be to, mūsų Vincas buvo populiarus kalbėtojas. Ne kartą su prakalbomis jis aplankė lietuvių kolonijas visoje plačioje Amerikoje. Iš vieno tokių maršrutų jis savo įspūdžius įpynė į eilėraščius. Pats būdamas žemdirbiu, Vincas buvo kietai prisirišęs prie gamtos, ir ją neapsakomai mylėjo ir mokėjo ją gražiai, švelniai apdainuoti. Pav., eilėraštyje “Iš Philadelphijos į kietųjų anglių apylinkę”, važiuodamas traukiniu, jis mums dainuoja:

Pro langą tik bėga apylinkės gražios:
Kalnėliai, tai lomos žaliai pasipuošę;
Jau medžių lapeliai gelsva spalva dažos,
Tarp jų upeliukas skubėdamas ošia.

Tai vėl prieš kalną traktorius rėplioja,
Ant jo žmogeliukas, tarsi pypkė, tupi,
Gelstančius žolynus po savimi kloja,
O vagos vis plečias, kaip tvinstanti upė.

Prasideda Penssylvanijos valstijos kalnai
ir akmeninės anglies sritis, ir mūsų kalbėtojas dainuoja:

Štai pro akis šliaužia kalnų viešpatybė;
Gamtos ranka uolos medeliais apsėta.
Tai anglių karaliaus šventa nuosavybė,
Besotiška akia visa apžiūrėta.

Akys neįmato nei galo, nei pločio,
Prie plūgo artojo koja nestovėjus,

Iš medicinos mokslų istorijos Lietuvoj

DR. A. PETRIKA

Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla Vilniuje 1960 m. išleido labai vertingą knygą — „Iš mokslų istorijos Lietuvoje“, kurią paruošė Gamtos mokslų ir technikos istorijos komisija prie Lietuvos TSR mokslų akademijos prezidiumo. Šį keletos autorių simpoziumą tvarkė redakcinė kolegija, kurią sudarė medicinos mokslų kandidatai S. Biziulevičius bei A. Vileišis ir Lietuvos TSR MA nariai-korespondentai J. Dagys bei P. Slavėnas. Atsakomasis redaktorius—V. Petrauskas. Knygoje dalyvauja dar ir A. Merkys, P. Snarskis, V. Baronas, J. Lelis, A. Makauskas, M. Krištopaitis ir E. Gineitienė.

Tačiau mums, šiuo atveju, rūpi vien me-

Nė jokio trobesio, nė vieno raguočio,
Nors gamta žolynais gausingai apsėjus.

Tie kalnai vis sukas į priešingą pusę,
Tarsi stengias traukiui už akių užbėgti;
Tai kuprotas kalnas, tarsi voras musę,
Kasyklą pastvėręs jau baigia suėsti.

Vinco prakalbų pasiklausyti susirinkdavo apščiai publikos. Į savo kalbą jis mokėdavo įterpti aštraus humoro, iššaukti publikoje skanaus juoko. Tuo gyvu žodžiu jis gražiai patrnavo mūsų organizacijoms, mūsų spaudai, mūsų visam judėjimui.

Gal geriausiai savo ir kiekvieno susipratęsio darbo žmogaus gyvenimo filosofiją pats Senas Vincas susumavo savo eilėraščio, skirto dienraščiui „Laisvei“, šiuo punkteliu:

„Gėda tam, kurs lenda po šluota senatvės,
Kai kloniai ir kalvos naujove kvėpuoja,
Kai prieš srovę plaukia patvinusios gatvės
Ir mumis ten šaukia ir rankomis moja”.

Tai toks buvo mūsų draugas Senas Vincas, kurio mirties vienerių metų sukaktį minėjome kovo mėnesio pradžioje. Jo mirtis buvo didžiulis nuostolis mūsų pažangiajam judėjimui.

dicinos istorijos klausimai, todėl apsiribosime raštais tik S. Biziulevičiaus, V. Barono, J. Lelio ir V. Kutorgos. (S. Biziulevičiaus ten yra net penki straipsniai).

Vilniuje nuo 1579 m. veikė jėzuitų veda ma aukštojo mokslo mokykla, vadinama Vilniaus akademija. Kai 1773 m. jėzuitų ordinas buvo panaikintas, Vilniaus akademija pateko į valstybės organizuotos Edukacinės komisijos rankas.

Jėzuitų vienuoliai 1641 m. buvo gavę iš krašto valdovo Vladislavo IV leidimą dėstyti ir mediciną, nes krašte nebuvo jokios medikalinės mokyklos, o gydytojų labai reikėjo. Pav. Vytautas 1426 m. prašė net kryžiuočių magistrą, kad tasai atsiųstų gydytoją jo sergančiai žmonai gydyti. 1550 m. karalius Žygimantas Augustas žadėjo gydytoją paskirti net kanauninku, jeigu jam pavyks išgydyti Barboros Radvilaitės motiną. Kanauninkystė tuo metu, kaip ir dabar, buvo pelningas biznesis. Pagarsėjęs astronomas Mikalojus Koperninkas (1473-1543) kartu buvo gydytojas, teisininkas ir kanauninkas.

Dvarininkai turėjo privačius gydytojus, atsikviestus iš užsienių. Pirmieji pastoviai gyvenantieji Lietuvoje gydytojai atsirado tik XV amžiaus pabaigoje. Jei bajorų vaikai norėjo mokytis gydytojais, jie turėjo važiuoti į užsienius. Lenkai jau turėjo tokią mokyklą (įkurtą 1401 m.) Krokuvoje. Tačiau Lietuvos jėzuitai nesiskubino įvesti savo mokyklon medicinos fakulteto, nes jie nenorėjo pripažinti gamtos mokslus, be kurių dėstyti mediciną buvo neįmanoma. Tik kai buvo likviduotas jėzuitų ordinas, kuris per 200 metų kliudė visokį pažangos darbą, ir mokykla pateko valstybės globon, — pradėta rimtai rūpintis medikams ruošti įstaigą. 1775 m. Edukacinės komisijos pirmininkas I. Masalskis paskyrė savo dvaro gydytoją M. Renje Vilniuje organizuojamo medicinos fakulteto anatomijos ir chirurgijos profesoriumi.

Tuo pat laiku Lietuvos paiždininkis Antanas Tyzenhauzas (veikęs 1762-84 m.), pritariant krašto valdovui Stanislovui Augustui, įsteigė medicinos mokyklą Gardine, Baltarusijoje, kuri tuo metu priklausė Didžiajai Lietuvos Kunigaikštystei. Jis pakvietė iš Liono (Prancūzijos) Medicinos-veterinarijos mokyklos botanikos profesorių Žaną Žiliberą ir pavedė jam organizuoti panašią mokyklą Gardino priemiestyje Horodnicoj. Prie mokyklos įruošta ligoninė, biblioteka ir botanikos sodas. Mokinių buvo 12-15. Bajorai nelabai norėjo mokytis gydytojais, nes tuomet gydytojai neturėjo jokio cenzo: "gydytojavo", kas tik norėjo:— šundaktariai, cirulninkai, burtininkai, magai ar šiaip pelnagrobiai verslininkai. Nesant studentų bajorų, teko imti ir karališkųjų dvarų kaimiečius vaikus, kuriuos parinkdavo ekonomijų valdytojai. Kandidatui jokio specialaus pasiruošimo nereikėjo, pakako tik mokėti rašyti ir skaityti. Prie mokyklos buvo ir akušerių grupė, kurioje mokėsi penkios merginos, dažniausiai nė skaityti nemokėjusios.

Ši mokykla veikė neilgai. 1781 m. ji buvo uždaryta, o jos auklėtiniai perkelti į Vilniaus aukštąją medicinos mokyklą. Kai kurie jų pasirodė labai gabūs mokiniai ir vėliau tapo savo krašto medicinos mokslo pionieriais. Į Vilnių buvo perkelta iš Gardino mineralų kolekcija ir dalis botanikos sodo augmenijos, davusios pradžią Vilniaus botanikos sodui.

1795 m., po trečiojo Lietuvos-Lenkijos padalijimo, Lietuvai įėjus į Rusijos sudėtį, įvyko pasikeitimų ir Vyriausioje Vilniaus mokykloje: 1803 m. ji buvo perorganizuota į imperatoriškąją Vilniaus universitetą, su atskiru medicinos fakultetu, turėjusiu septynias katedras, prie kurių vėliau pridėta dar kelios naujos katedros. Iki 1810 m. anatomijos katedrai buvo sunkiausia — negalima buvo gauti skrodiniam lavonų. Pagaliau vyriausybė patvarkė taip, jog karo ligoninės lavonai buvo pavesti universiteto anatomijos prozektoriumui. Vilniaus universitetas XIX amžiaus pradžioje turėjo gerą anatomikumą, turtingą muziejų ir gabius dėstytojus krašto gydytojams ruošti. Buvo įkurta savarankiška fiziologijos katedra.

Pažangesnieji rusų bajorijos sluoksniai bei jų kovos organizacija — dekabristai — turėjo ryšių su besikuriančiomis Lietuvoje revoliucinėmis organizacijomis ir darė joms įtakos. Vilniaus universitete (1817-1823 m.) slaptai veikė filomatų draugija. Numalšinus dekabristų sukilimą, caro valdžia puolė ir Vilniaus universiteto studentus, kurių 16 buvo ištremta į Sibirą. Į 1830-tųjų metų lapkričio mėnesį prasidėjusį Lenkijoje sukilimą slapta įsijungė ir keli šimtai Vilniaus universiteto studentų. Už šitą "indiskreciją" 1832 m. gegužės 1 d. valdžia universitetą uždarė. Kadangi šalyje, o ypačingai kariuomenėje, trūko gydytojų, tai administracija uždaryto universiteto Medicin. fakultetą paliko, pavadinusi jį Vilniaus Medicinos-chirurgijos akademija, ruošiusia medicinos, veterinarijos, farmacijos, farmakologijos*) ir akušerijos specialistus. Dalykai buvo dėstomi rusų, lotynų ir lenkų kalbomis. Mokymo programa buvo gana plati ir stropiai vykdoma.

"Akademijos mokslinis pajėgumas, palyginus su uždaryto universiteto Medicinos fakulteto lygiu, nesumenkėjo, nors dėstytojų tarpe lemiama vaidmenį ir vaidino vietiniai žmonės, kilę iš Vilniaus bei artimųjų sričių. Tatai iš dalies turėjo įtakos ir dėstytojų kalbai. Biblioteka turėjo daugiau kaip 20,000 knygų... Akademijos auklėtiniai galėjo būti ne jaunesni kaip 17 metų vyrai, nesvarbu kokio tikėjimo, pateikę įrodymą, kad kilę iš bajorų, miestiečių arba laisvųjų valstiečių. Valstiečių baudžiauninkų vaikai į ją patekti negalėjo. Iš stojančių į akademiją buvo reikalaujama vidurinės mokyklos baigimo pažymėjimo... Stojantysis buvo raginamas ne tik mėgti mokslą, gerai elgtis, bet ir 'būti nuolankiam valdžiai, būti pamaldžiam ir... visą gyvenimą išsaugoti pagarbumą ir ištikimybę carui'... Kad būtų išsaugota reikiama pagarba religijai, tiek akademijoje, tiek už jos ribų buvo griežčiausiai draudžiama bet ko-

*) Farmacija — mokslo sritis, skiriama žinioms apie vaistų gaminimą, tikrinimą ir priežiūrą.

Farmakologija — tam tikra vaistus ir jų veikimą liečianti medicinos mokslo šaka.

Farmacininkas — kvalifikuotas asmuo, turįs reikalingą su vaistų gaminimu, jų tikrinimu ir teikimu.

kie ginčai, liečiantieji religijos paslaptis ir apeigas". — S. Biziulevičius.

Mokslas akademijoje ėjo gana sklandžiai. Net ir pati caro valdžia pripažino, kad Vilniaus Medicinos-chirurgijos akademija yra geriausia Rusijoje tos rūšies mokykla. Tačiau dėl vyraujančios joje "netikusios lenkiškos dvasios" 1840 m. balandžio 29 d. valdžia ją uždarė, o studentus išskirstė po kitas tos rūšies mokyklas: Kazanės, Tartu, Maskvos, Charkovo ir kitus universitetus. Kai kuriuos skyrius dar paliko veikti iki 1842 m. rugpiūčio 1 d. Minėtoji akademija 1832-1842 metų laikotarpiu išleido apie 700 abiturientų.

Akademijai uždaryti formali priežastis buvo ta, kad caro valdžia 1838 m. susekė prieš ją ruošiamą Simano Konarskio sąmokslą, kuriam pritarė dalis studentų*). Dėl to nukentėjo daugelis akademijos auklėtinių: keli jų išsiųsta į Sibirą, keli pašalinta, kiti atiduota į kariuomenę, dar kiti perkelta į kitus Rusijos universitetus.

Taip žuvo vienintelė medicinos mokykla Lietuvoje! Jos bazėje buvo įkurtas Kijevo Medicinos fakultetas. Vilniaus aukštoji medicinos mokykla buvo atgaivinta Lietuvos Tarybų vyriausybės.

1956 m. sukako 175 metai nuo įkūrimo Vilniaus Valstybinio universiteto Medicinos fakulteto ir 150 metų nuo suorganizavimo Vilniaus Medicinos draugijos.

Feodalinėje Lietuvoje stokavo ne tik gydytojų, bet nebuvo nei farmacininkų, akušerių, felčerių, vaistinių ar lignoninių. Pirmoji vaistinė, ir kartu dešimties lovų ligininė, buvo įkurta Vilniuje tik 1518 metais. 1510 m. Didysis Lietuvos kunigaikštis Žygimantas Senasis skyrė lėšų iš valstybės išdo nupirkimui žemės sklypo Vilniuje, kur turėjo būti pastatyta vaistinė.

Šiuo metu Lietuvoje yra pakankamai gydytojų, vaistinių ir lignoninių. Žmonių sveikatos reikalais rūpinasi pati valstybė; gydymas nemokamas.

*) **Simanas Konarskis** buvo lenkų-lietuvių sukilimo vadas—gimęs 1808 m., pakartas 1839 m.

K. Kubilinskas

KAS NEDIRBA, TAS NEVALGO

Eina Matas ir Mikutis
Į mokyklą pirmąkart.
Mokos Matas ir Mikutis
Klasėj pirmą raidę tart... .

Raidę kreivą ir kuprotą
Rašo Matas neramus:
— Padarykime robotą,
Te jis mokosi už mus!

Te už mus jis raidę raito,
Te už mus knygelę skaito,
Te už mus triušius augina
Ir kopūstlapius jiems skina... .

Te už mus kiemelį šluoja
Ir mamytę pavaduoja... .
Bus robotas pavyzdingas
Metalinis darbininkas! —

Kaip jie tarė, taip padarė,
Tuoį robotą dirbt išvarė.
Ir nudžiugo du draugai:
— Vyras! Dirba neblogai... .

Batukus robotas valo,
Ruošia pamokas prie stalo,
Puikiai skaito, puikiai rašo,
Viską daro, ko jie prašo... .

Ir draugų triušius augina,
Ir kopūstlapius jiems skina,
Ir mamytę, ir tėvelį
Pavaduoja, kur tik gali.

Du draugai iš džiaugsmo virpa,
Kad už juos robotas dirba. —
Leidžia aitvarus į aukštį,
Kad pralenktų margą paukštį... .

Vakare, padengus stalą,
Du draugai staiga išbala
Ir nustebę susižvalgo,
Kad už juos robotas valgo... .

Čia, primerkęs plieno akį,
Jiems robotas taip pasakė:
— Kas nedirba, mielas vaike,
Tam ir duonos duot nereikia!

Afrika: seniau, dabar ir ateityje

J. GRIGIŠKIS

Šiandien Afrikos žmonių kova už pilną tautinę nepriklausomybę sudomino viso pasaulio žmones. Afrikos žmonės pasiryžo visai išsilaisvinti iš imperialistų jungo, amžinai palaidoti kolonializmą, kuris buvo didesnę pusę pasaulio pavergęs. Afrikos žmonių prieš imperializmą sukilimas baigia kolonializmą amžinai palaidoti.

Dabar klausimas, kodėl Afrikos žmonės, kadaise nepriklausomai gyvenę, leidosi pavergti? Kodėl Afrika, buvęs pirmaujantis kontinentas, taip daug atsiliko nuo savo kaimynės Europos?

Anglijos antropologas (žmogaus prigimties tyrinėtojas) prof. L. S. B. Leakey parašė svarbią knygą "Afrikos žmogaus progresas ir evoliucija", kurioje jis išdėsto, jog Afrika buvo pirmoji gyvybės atsiradime, pirmojo žmogaus išsivystyme ir organizuotos šeimos susikūrimo. Afrikos žmonės pirmavo darbo ir medžioklės įrankių išvystyme. Kadaise Afrika buvo viso pasaulio progreso priešakinėse eilėse.

Geologai (žemės sudėties tyrėjai) ir antropologai suranda vis daugiau ir daugiau davinių apie Afrikos žmonių evoliuciją. Tie daviniai parodo, jog Afrikos žmonės daugeliu atžvilgių buvo pasiekę aukštesnį laipsnį už tuometinius europiečius. Jie turėjo organizuotą gyvenimą, turėjo savo įstatymus, kurių visi discipliningai laikėsi. Prieš tūkstančius metų Afrikos moterys turėjo daugiau laisvių ir teisių už tuometines europietes moteris. Afrika tais laikais nežinojo girtuoklystės, nei prostitucijos. Afrikiečiai buvo pirmieji suradime, iš kur paeina malarijos liga. Afrikiečiai mokslininkai surado, kad uodo įkandimas sukelia malariją, kuomet kituose pasaulio kampuose tai buvo surasta daug vėliau.

Taigi, aiškinimai, kad europiečiai buvo visada aukštesniame civilizacijos laipsnyje, o afrikiečiai—žemesniame, neišlaiko kritikos. Istorija parodo, kad afrikiečiai kadaise bu-

vo pasiekę gana aukštą civilizacijos laipsnį, tik vėliau europiečiai juos pralenkė ir pavergė.

Kodėl afrikiečiai atsiliko?

Dr. Leakey aiškina, kad Afrikoje pasikeitusios klimatinės ir geografinės aplinkybės daug pakenkė žmonių gyvenimo evoliucijai. Be to, afrikiečiai, galima sakyti, neturėjo ištobulinę užpuolamųjų ginklų, kokius pasigamino europiečiai ir jais afrikiečius nukariavo.

Galima čia palyginti afrikiečius su Amerikos indėnais, kurie taipgi buvo pasiekę gana aukštą civilizacijos laipsnį (ypač Incas indėnai Pietų Amerikoje). Jie buvo išvystę tam metui tinkamus darbo įrankius, pasistatę puikius palocius, suradę būdus metalus suvirinti. Jų ištobulinta irigacija žemės ūkiui daug padėjo. Bet jie neturėjo tokių užpuolamųjų ginklų, kokius europiečiai atsivežė Amerikon. Mirtingieji ginklai—šautuvai, kanuolės—paėmė viršų. Indėnai buvo nukariauti taip, kaip ir afrikiečiai. Indėnų civilizacija buvo sunaikinta panašiai, kaip ir afrikiečių. Europiečiai, nugalėję tikruosius amerikiečius, savo civilizaciją atnešė, naują Amerikoje gyvenimą susikūrė.

Europiečių užkariauta Afrika šimtmečiais paliko pavergta ir išnaudota. Afrikiečiai patapo europiečių imperialistų vergais, kurie milžiniškus gamtinius Afrikos turtus iškasa, sudoroja ir kolonizatoriams perduoda. Pastarieji tuos turtus vežasi Europon į savo fabrikus. Europa turtėja, pramonė auga, abelnas gyvenimas ir civilizacija smarkiai tobulėja, o Afrikoje vietinių žmonių gyvenimas, jų civilizacija, jų kultūra—merdi.

Atsistoja ant savųjų kojų

Milžiniškas Afrikos kontinentas, nesvietiškai kolonizatorių išnaudojamas, pagaliau atsistoja ant kojų, trauko vergovės retėžius, veja kolonizatorius laukan, kuriasi vis naujos nepriklausomos valstybės. Socialistinės

revoliucijos Europoje ir Azijoje suteikia afrikiečiams naujas viltis visiškai kolonizatorių atsikratyti ir nepriklausomą gyvenimą sukurti.

Senosios kolonijinės valstybės, tiesa, geruoju nepasiduoda. Anglija, Belgija, Portugalija, Ispanija, Olandija, nors daug kolonijų prarado, bet dar vis bando kai kur išsilaikyti. Kruvinos kovos eina Angoloje, Kenijoje, Alžyre ir kitur, kur tik kolonizatoriai dar vis laikosi. Bet jų dienos jau suskaičytos. Kolonializmas jau paguldytas merdi, tik prieš mirtį smarkiai spardosi ir nemažai žalos kitiems padaro.

Afrikos atsilikimas šiandien mušamas visomis pusėmis. Plačiu mastu kuriasi naujas gyvenimas. Pramonė šakojasi, naujos mokyklos visur steigiamos. Visas gyvenimas dabar žengia revoliuciniais šuoliais.

Senieji kolonizatoriai ir neo-kolonizatoriai

darbuojasi išsijuosę, kad revoliucinę pirmynėigą Afrikoje kaip nors sulaikytų. Kongo respublikoje jiems pasisekė vietinių gyventojų vienybę suardyti, pirmąjį premjerą Patrice Lumumbą nužudyti, jo idėjinį draugą Gizengą areštuoti ir teismą jam suruošti, Katangos diktatorių Čiombę kolonizatorių interesams panaudoti.

Pietų Afrikos valstybė, buvusi Anglijos kolonija, vėliau Anglijos dominijos narė, dabar pasiskelbė nepriklausoma. Bet jos valdžia susideda iš baltųjų kolonizatorių, kurie patiems afrikiečiams beveik jokių teisių neleidžia turėti. Kova ir ten eina. Kolonizatoriai ir ten bus nugalėti. Žmonių daugumos valia ims viršų.

Išsipildys Patrice Lumumbos paskutiniai žodžiai: "Afrika parašys savo savarankišką istoriją, ir tai įvyks Afrikos šiaurėje ir pietuose—šlovės ir savygarbos istoriją".

Algirdas Žemantaitis

EILĖRAŠTIS MANO TĖVUI

Aš išaugau, o man vis vaidenas
Bakūžėlė nuo laiko žalia
Ir prie kelio klojimas senas
Su svyruojančiu gluosniu šalia.

Atsikėlęs su saule kas dieną,
Paskui žagrę tu kantriai sekei,
Pirštais grumstą kiekvieną,
"Bus pyrago ir duonos", — sakei.

Bėgo metai, sidabrino plaukus,
Nuo kaktos nenudžiūvo lašai.
Tu, dienos šviesesnės nesulaukęs,
Aitrią žemę kaip kurmis knisai.

Saulė leidos į mėlyną rūką,
O prieš dieną paraudo rytai. —
Išdaužyti ir dūmais aprūkę
Pragiedrėjo mūs pirkios langai.

Aš į tėviškę greit parvažiuosiu —
Nepamiršiu vaikystės dienų.
Vakarais po svyruojančiu gluosniu
Aš klausysiuos jaunimo dainų...

Kapsuko I darbo jaunimo vid. mokykla,
XIa kl.

Vidas Marcinkevičius

NEREIKIA MUMS KRYŽIŲ

Nereikia mums vaikščiot ir klūpot prie
kryžiaus —
Takelis prie kryžiaus seniai jau užžėlė.
Mes tolimą žvaigždę pasiekt pasiryžę,
Mes žemei atnešim iš kosmoso gėlę.

Ir niūrios bažnyčios jau mūsų netraukia,
Supratom gyvenimą — laisvą ir šviesų.
Gyvenimas žengia, stebuklų nelaukia,
Mes kelią į ateitį žygdarbiais tiesiam.

Nereikia mums kryžių, nereikia malonių—
Mes saulėtą rūmą sukursime patys!
Virš tėviškės miestų, sodybų ir klonių
Pasibaigė tamsiosios prietarų naktys.

Nereikia mums vaikščiot ir klūpot prie
kryžiaus —

Takelis prie kryžiaus seniai jau užžėlė.
Mes tolimą žvaigždę pasiekt pasiryžę,
Mes žemei atnešim iš kosmoso gėlę.

Lazdijų vid. mokykla, XI kl.

J. Paleckis: visuomenininkas, rašytojas

JONAS ŠIMKUS

Su Amerikos pažangiais skaitytojais noriu pasidalinti mintimis apie Tarybų Lietuvos rašytoją Justą Paleckį, kurį mūsų krašto žmonės ir lietuviai apskritai pirmiausia pažįsta kaip valstybės veikėją, kaip Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Pirmininką ir kaip Tarybų Sąjungos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Pirmininko Pavaduotoją, žodžiu, trumpai sakant, kaip Lietuvos Respublikos prezidentą ir kaip Tarybų Sąjungos prezidento pavaduotoją.

JUSTAS PALECKIS

Tai, žinoma, tiesa. Justas Paleckis tas pareigas jau seniai eina ir toms pareigoms vykdyti atiduoda savo pagrindines darbo jėgas ir darbo laiką. Einant tas pareigas jam daug reikia dirbti Vilniuje, bet nemaža ir Maskvoje. Tiems reikalams kas mėnesį J. Paleckis skiria maždaug po 20 dienų. Be to, jis yra dar ir Aukščiausios tarybos de-

putatas, tad reikia nuolat vykti pas savo rinkėjus, ir papasakoti jiems apie savo veiklą.

Su žmonėmis

Kartą, pamenu, Justas Paleckis grįžo iš žemaitijos, kur jis išrinktas deputatu, aplankęs visą eilę kolūkių. Jis pasidžiaugė radęs labai gerai besitvarkančių kolūkių, bet radęs ir apsileidusių. Ir Paleckis juokaudamas pasakė: radau kolūkių, kuriems būtų galima prikabinti devizą: "By tik galim mikim da" ir tokių kolūkių, kuriems tiktų devizas: "By tik galim dirbkim da". (Šie posakiai pasakyti žemaitiškai.)

Be abejo, tokių kolūkių pasitaiko ir kitose Lietuvos vietose. Panaudodamas jumorą Paleckis dažnai pakritikuoja blogo reiškinius ir pamoko žmones, kaip teisingai bei gerai elgtis. Už tą žmoniškumą ir demokratiškumą liaudis Justą Paleckį labai ir mėgsta.

Nežiūrint savo aukštų pareigų ir riboto laiko, Justas Paleckis neatsisako aplankyti žmonių pobūvių, susirinkimų, susitikti ir pasikalbėti su eiliniaisiais darbo žmonėmis. Tai labai gražus ir vertingas Justo Paleckio, kaip valstybinio veikėjo brožas, tarybinio demokratiškumo gyva apraiška.

Dvasia tebėra jaunas

O reikia atsiminti, kad Justas Paleckis gimęs 1899 m., vadinasi, jau 63 metų amžiaus; jo čiupra jau gerokai balta, bet dvasia jis vis dar jaunas ir kupinas energijos dirbti ir savo veikla žmonėms tarnauti.

Greta savo valstybinių pareigų paskutiniaisiais metais Justas Paleckis labai aktyviai darbavosi tarptautinėse parlamentarų ir žurnalistų organizacijose, dalyvaudamas pasitarimuose ir kongresuose įvairiose pasaulio vietose. Ir gana dažnai jam tekdavo vadovauti tų organizacijų tarybinėms delegacijoms.

Ne kartą man yra tekę matyti Paleckį grįžusį iš tokios kelionės ir sunkiai atsipu-

čiant: "Ne juokas, broleli, tokios konferencijos,—kartą jis pasakė,—kai į tave visi žiūri kaip į Tarybų Sąjungos atstovą. Čia turi būti viskas apgalvotai ir tiksliai formuluota. Nuo juokelių čia dažniausiai reikia susilaikyti". Aš pats, iš savo patyrimo, žinau tą tormozuojantį jausmą, kai esi svetimųjų tarpe. Žodžiu, reprezentuoti savo šalį užsieniuose yra sunki, nors ir labai garbinga pareiga.

Lietuvoj žmonės visad džiaugiasi ir didžiujasi, kai mūsų krašto žmogus atlieka svarbias pareigas užsienyje. Tas tik rodo mūsų žmonių kultūringumą ir gabumą. Tai gi Justui Paleckiui šito patiekalo tenka ypač daug, kas nemaža laiko atitraukia nuo kūrybos.

Tiesiog neišsemiama energija

Kad ir kaip būtų keista — Justas Paleckis daug savo kūrybos darbų sukuria kelionėse, kai kiti žmonės ilsis, gėrisi gamtos vaizdais. Jo poezijoje aš esu pastebėjęs daug remarkų "parašyta kelionėje iš Vilniaus į Maskvą" arba "iš Maskvos į Vilnių". O po tokių kelionių tarybinėje spaudoje, Vilniuje ir Maskvoje galima perskaityti Justo Paleckio straipsnius ar reportažus. Pasižiūri "Laisvę", "Vilnį" ir ten randi Justo Paleckio laiškus iš savo kelionių po užsienius arba iš respublikos vidaus gyvenimo. Tokiais atvejais aš visad džiaugiuosiu šio mūsų žmogaus dideliu darbštumu ir jo sugebėjimu atjausti kitus. Jeigu kiti mūsų rašytojai ar inteligentai š. Amerikos lietuvių pažangiajai spaudai parašytų bent dešimtą dalį to, ką parašo vienas pats Paleckis, tai toji spauda gautų labai rimtą paramą.

Ir kaip publicistas

Man atrodo, kad Justas Paleckis yra pats talentingiausias ir populiariausias Tarybų Lietuvos publicistas. Jis tai įrodė jau ne vieną kartą savo darbais. Juk dar anais buržuaziniais laikais jo publicistinė knyga apie Tarybų Sąjungą labai daug padėjo mūsų liaudžiai geriau pažinti socializmo šalies gyvenimą. O jeigu Paleckis buvo nemažai ir kritikuotas, tai tas nė kiek nemenkina jo publicisto talentingumo.

Šia proga aš noriu supažindinti skaityto-

jus su dviem šio rašytojo knygomis, kurias jis parašė ir išleido Tarybų Lietuvai ruošiantis minėti savo susikūrimo dvidešimtmetį. Kiekvienas mūsų rašytojas šiai datai stengėsi ką nors nauja sukurti. Ta proga Paleckis išleido dvi knygas — vieną publicistinę "MINTYS APIE VYRESNĖJĄ BROLĮ" ir poezijos rinkinį "SVEIKA, TARYBŲ LIETUVA!".

Pirmoji, nedidelės apimties publicistinė knyga kalba daugiausia apie rusų tautą, kuri iš tikrųjų yra vyresnis brolis kitų tarybinių tautų tarpe. Tai ji iškovojo pagrindinę kovą nuverčiant caro priespaudą, ir siekiant socializmo pergalės. Pagaliau ji sudėjo daugiausia aukų ir paskutinėse grumtynėse su fašizmu.

Toje knygoje Justas Paleckis sukaupė ir patiekė, lengvai skaitoma forma, labai daug žinių ir teisingų minčių iš tarybinių tautų tarpusavio gyvenimo. Ne užsispyrusiu teigimu, bet gausiais pavyzdžiais iš istorijos ir gyvenimo rašytojas parodo, kad "Rusija yra pirmoji iš lygiųjų tarpo" Tarybų Sąjungoje ir iš to daro išvadą, jog "rusų tauta—vyresnysis brolis" visoms Tarybų Sąjungos tautomis. Autorius pažymi rusų tautos įžymius nuopelnus kitoms tautomis ir praeityje. Juk ne kas kitas, o rusų tauta savo laiku sutramdė totorių—mongolų barbariškiausias gaujas, besiveržiančias į Vakarų Europą ir tuo būdu nuo žuvimo išgelbėjo ano meto Europos civilizaciją. Pagaliau rusų tauta, su kitomis jai draugingomis tautomis sutramdė kryžiuočių ir kalavijuočių veržimąsi į Rytus ir atmetė vokiečius atgal iš svetimųjų žemių. O Užkaukazės tautas nuo neišvengiamos pražūties, nuo turko, perso peilio išgelbėjo tik rusų tauta.

Būdingi pavyzdžiai

Aš pamenu, kaip būdamas Tarybų Armėnijos sostinėje Erevanyje aplankiau armėnų literatūros klasiko Tumanjano muziejų, kur mačiau šimtus šio rašytojo išsireiškimų apie palaimingą rusų tautos misiją Kaukaze, ypač Armėnijoje. Vienoj vietoj Tumanjanas sako: "Tik rusų tautos dėka gyva Armėnija".

Toli nesigraibant pavyzdžių užtenka ir mūsų lietuvių gyvenimo. Labai nelengvas

buvo carizmo priespaudos jungas, bet lietuvių tauta jame nežuvo kaip tauta. O kas atsitiko su mūsų gentimis — prūsais! Vokiečiai juos visiškai sunaikino. Nebedaug ir lietuvių buvo likę vadinamojoje Mažojoje Lietuvoje. Gal būt panašus likimas lietuvių tautą būtų ištikęs ir Lenkijos-Lietuvos žėčiospolitoj. Jei ji būtų ilgiau gyvavusi.

Autorius prisimindamas savo patyrimą sako: "Prisimenu savo pirmąjį lankymąsi Kremliuje. Tai buvo 1933 metais. Aš, lietuvis, tuomet dar laikomas užsieniečiu, atėjau prie Ivano Didžiojo varpinyčios papėdės ir pajutau, kad ši vieta ir man šventa ir brangi. Pagalvoju, kaip ji artima ir tiems daugeliui žmonių, kuriuos aš sutikau Kremliuje, — ukrainiečiams ir gruzinams, uzbekams, baltarusiams, buriatams ir turkmenams. Kokie tvirti istoriniai ryšiai susiejo juos su Kremliumi, su Maskva, su rusų žeme".

Žinoma, autorius, būdamas objektyvus, nenutyli ir nepaprastai reakcingos carizmo politikos Rusijos pakraščiu tautoms. Bet tuo pat metu autorius demaskuoja ir buržuazinių nacionalistų zaunijimus, kad visa tai darę rusai, rusų tauta. Autorius išryškina, kad priespaudą ir visus žiaurumus vykdė tik Rusijos išnaudotojinės klasės ir carizmas, caro valdžios satrapai, caro cerkvė. Tuo tarpu pažangieji Rusijos žmonės, atkakliai kovoję prieš caro diktatūrą, kovoję dėl rusų ir kitų tautų išvadavimo.

Mūsų laikais rusų tautos kovos

Pagaliau autorius palaipsniui priveda prie Rusijos revoliucinio proletariato išaugimo, prie Lenino ir jo sukurtos komunistų partijos veiklos, prie Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos, kurioje nors ir dalyvavo įvairių Rusijos tautų proletariatas, bet baigtį nulėmė rusų darbo žmonių kova.

Taip rusų liaudies kovos dėka buvo sutriuškinta caro bastilija, kuri kalino ir smaugė įvairias ir visos Rusijos tautas, jų tarpe ir pačią rusų tautą. Kai Lenino komunistų partijos teisingos tautinės politikos dėka po Spalio revoliucijos įvairios tautos ir tautelės atgavo savo balsą ir žymia dalimi persiėmė proletarinio internacionalizmo

idėjomis, 1922 metų gruodžio 30 d. Visasąjunginiame Tarybų suvažiavime Rusijos tautos laisvanoriškai susibūrė į vieningą Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungą, kuri tapo naujos socialistinės visuomenės santvarkos tvirtove pasaulyje, į kurią sudužo visokių imperialistų kėsmai pasmaugti naująją valstybę, būsimojo pasaulio pirmąjį žiedą. Ir tose kovose su imperialistiniais grobikais daugiausia aukų sudėjo pati didžiausia Sąjungos tauta — rusai.

Autorius kviečia prisiminti kad ir neseniai praūžusį Didįjį Tėvynės karą, kuris pasibaigė istorine Tarybų Sąjungos pergale prieš fašizmą. Jei kas išgyveno trūkumus ir sunkumus, tai pirmiausia rusų liaudis. O sunkumų buvo daug. Tereikia prisiminti tik šturpiąją Leningrado istoriją. Pakenčiant baisiausius trūkumus buvo kalama pergale. Tik paskaitykite išpūdingąjį Petro Cvirkos apsakymą "Brolybės sėkla", ir jūs pamatysite kas buvo rusų tauta kitoms tautoms praėjusio karo metu.

Pagaliau knygos autorius plačiai parodo, kaip Tarybų Sąjungoje socialistinės santvarkos sąlygomis išaugo tautų kultūrinis lygis, jų kūrybinis genijus.

Ir Justas Paleckis, tarsi reziumuodamas visos savo knygos turinį, sako: "Socialistinė rusų nacija, kaip įžymiausioji tarp lygių tarybinių socialistinių nacijų, nuosekliai ir prideramai vykdė ir vykdo savo internacionalinę pareigą broliškųjų tautų atžvilgiu. Kaip tik jos padedamos visos anksčiau engiamos tautos sukūrė savo tarybinį nacionalinį valstybingumą, išvystė savo kultūrą, nacionalinę savo forma ir socialistinę turiniu, išugdė savo nacionalinius kadrus, likvidavo savo ūkinį ir kultūrinį atsilikimą, susiformavo į socialistines nacijas" (47 p.).

Autorius knygą baigia dabar vykdomo septynmečio perspektyvomis, išplėstinės komunistinės statybos pavaizdavimu ir gausiais faktais. Knyga parašyta gyvu, poleminiu stiliumi, kuris būdingas Justui Paleckiui. Ši knyga yra rimtas atkirtis visiems ir visokiems šmeižikams, kurie pirmiausia stengiasi juodinti rusų tautą, o paskiau ir kitas tarybines tautas.

Kaip poetas-dainius

Antroji Justo Paleckio knyga, kaip sakiau, yra poezijos rinkinys "Sveika, Tarybų Lietuva!". Mano išmanymu Paleckis publicistas yra stipresnis už Paleckį poetą. Bet kas bent kiek žino rašytojus, tas žino, kad jų kūrybinėje veikloje ne visad vienodai vystosi tas pats literatūros žanras.

Skaitant Justo Paleckio kūrybos darbus man dažnai prisimena Dionizas Poška, kuris kartais griebdavosi grynai mokslinio darbo, o kartais tik poezijos ir visuose žanruose yra pasiekęs nemaža gero.

Savo poezijos knygoje Justas Paleckis tas pats tarybinis, nuoširdus, demokratiškas žmogus, išreiškęs savo gerus jausmus poetine forma. Visa "SVEIKA, TARYBŲ LIETUVA" yra tarsi viena poema, kur rašytojas vaizdais perbėga per kovos puslapius už Tarybų Lietuvos sukūrimą.

Knyga prasideda nedidele poema "Rytas aušta raudonas", kurioje autorius labai spalvingai atkuria socialistinės revoliucijos vaizdus Vilniuje 1918 metų pabaigoje, kai įvairių tautų darbininkai, susitelkę apie komunistų partiją, deklaruoja Lietuvą esant tarybine. Kai kuriose vietose autoriui pavyksta labai gyvai ir įspūdingai perteikti tų istorinių dienų nuotaikas, tarsi jis pats būtų ten dalyvavęs. Štai įspūdingas aforistinis posmas apie kintantį Vilniaus gyvenimą:

Baltos Vilniaus bonios,
Raudoni stogai.
Puošnūs ponai, ponios,
O žmonėms — vargai.
Taip per amžius buvo,
O dabar — gana!
Liaudžiai naujas būvis
Aušta raudonai (6 p.).

Revoliucinės liaudies daugiatautiškumą perteikia šios poemos eilutės:

— Draugai, Tovarščiai!
Chaveirim! Tovažyče! (7 p.)

O toliau, perteikiamos mitingo nuotaikos:

— "Atsisakom nuo senojo svieto..."
— "Vsia vlastj Sovietam!"
— Visi iš vieno — lenkas, dzūkas!

— Valio Mickevičius Kapsukas!
— Valio mūs Armija Raudona!
— Už laisvę, darbą ir duoną!
— Šalin Uracho piršlį Smetoną!
— Kova palociams, dvarams, klebonijoms!
— Taika grytelėms, darbo žmonijai!
(8 p.)

Ir štai pasigirsta Eidukevičiaus balsas:

Draugai, po visą Vilniaus miestą
Paskleiskit laisvės manifestą,
Paskelbkite kraštui: Lietuva
Nuo šiol tarybinė—laisva! (9 p.)

O štai pasigirsta ir Kapsuko balsas:

Klastos pavojų tiek pažinę,
Vienybę kalsim geležinę;
Lietuvis, rusas, žydas, lenkas —
Visų išvien pūslėtos rankos.
Tvirčiau drąsiau, aukštyn galva
Po bolševikų vėliava!
Mes ne silpni,
Mes ne vieni,
Lai dreba ponai krūvini!
Buržujų neišgelbės kaukės,
Nei okupantiškos patrankos.
Mes broliškos pagalbos laukiam, —
Mums Rusija ištiesia ranką (11, 12 p.).

Visa poema parašyta labai nuoširdžiai, pakilia nuotaika ir su aiškia liepsnele, uždegančiai, aforistišku stiliumi, šiek tiek primenančiu Aleksandro Bloko poemą "Dvylika". Man atrodo, kad ši poema bus pats vertingiausias poezijos kūrinys visoje lietuvių poezijos žanro literatūroje, kur kalbama apie socialistinę revoliuciją Lietuvoje. Tik negaliu pritarti tokiems autoriaus epitetsams, kaip šitoje eilutėje:

Išsaugojai tu klase — aras ir tas aras vadininko linksniuote atsirado čia dėl to, kad kitoje eilutėje yra žodis karas arba proletaras. Tokio dirbtinumo knygoje labai reta, bet autorius turėtų vengti net ir menkiausių, net ir rečiausiai pasitaikančių dirbtinųjų.

Naujų laikų audrose

Toliau poezijos rinkinyje eina šešiom dailim suskirstyta poema "Sveika, Tarybų Lie-

tuva"! Čia autorius grįžta prie 1940 metų istorinių įvykių ir apmąstęs juos, išreiškia poetiniais—filosofiniais posmais. Vienoje vietoje jis sako:

Neišblės per amžius
Tos dienos orumas,
Kai staiga praplito
Siauras mūs pasaulis —
Dideli mes tapom,
Kai į Kremliaus rūmus
Lietuva atėjo
Parsinešti saulės (23 p.)

Ir juk ištikro:

Vakarykštis vergas—krašto šeimininkas.
Šmėklom ir šešėliais
virto tuoj šulai tie,
Kam kišenėj siela, o tauta kam—bankas,
Kas dvaruos ir biznuios liaudies turtą
švaistė.

Žlugo turčių sauja,
kilo naujos minios
Tų kas buvo niekas, o nūn viskuo tapo
(25 p.)

Ir poema baigiama šio meto Tarybų Lietuvos vaizdais ir nuotūkėmis:

Kiekviena diena mūs
nūn vėrta poemos:
Į plačiausį kelią
Lietuva išėjo,
Šimtmečius pralaukus
trumpo laiko rėmuos. (29 p.)

Kovoje su priešais

Kovingame eilėraštyje "Šalin apaštalai tamsos! rašytojas triuškinančiai demaskuoja buržuazinius nacionalistus ir įvairius klerikalus — tamsos skleidėjus liaudyje. Poetas sako apie juos:

Jums Lietuva ana miela,
kur valdė makleriai ir ponai,
kur viešpatavo kapitalas,
buožės ir klebonai,
kuri paniekinta tik buvo ir priklausoma
Ir vietoj Vilniaus teturėjo
Vilniaus klausimą (32 p.).

Aistringais posmais poetas prakeikia tuos praeities apaštalus, kurie pabėgę iš savo gimtojo krašto susirietę stengiasi koneveikti savo tėvynę ir tesvajoja Lietuvoj gražinti jiems mielą praeitį.

Mūsų didingoji ateitis

Tarsi iš akmens iškaltas eilėraštis "Vilnius", nusakęs šio miesto praeitį ir jo didingą dabartį. Labai vykęs, gyvai parašytas eilėraštis "Tarnauki liaudžiai kaip gali". Jau pirmas jo posmas pagauna skaitytoją:

Ar dainuoji ar kali,
Tau dirba rankos ar galva,
Tarnauki liaudžiai, kaip gali—,
Esi dalelė jos gyva (39 p.)

Todėl šis aforistiškas posmelis eilėraštyje skamba kaip labai gerai nusisekęs lozungas ir jis perteikia mūsų darbo žmonių moralės pagrindinį bruožą.

Labai gražūs ir teisingi dar ir šie šio eilėraščio posmai:

Tik darbo liaudis—mūs tauta,
Tik liaudies laimė—jos garbė,
Tarybų žygiuos sukurta—
Kovoj kūryboj ir darbe.

Nusisekęs ir talentingai parašytas šio rinkinio eilėraštis "Džiaugiasi žemė gegužio sulaukus". Štai keletas įsimintinų to eilėraščio posmų:

Verkia duonelė,
Jei tinginio valgoma,
Verkė žemelė
Nenaudėlių valdoma. (40 p.)

Ačiū tars žemė
Artojui, kurs aria ją,—
Džiugina širdis
Mūs traktorių arija (41 p.)

Šiuose posmuose autorius labai vykusiai parinko naujus rėmus ir užtat posmai nuaidi tarsi nauja daina. Jau šių ir daugelio kitų šio rinkinio posmų sukūrimas yra graži poetinė Justo Paleckio dovana Tarybų Lietuvos poezijos lobynui. Ir man atrodo, kad visas šis rinkinys yra puiki mūsų publicistinė lyrika.

Iššūkis kitiems poetams

Šiuo rinkiniu Justas Paleckis tarsi metė iššūkį kitiems mūsų poetams palenktyniauti kuriant naujus pilietinės lyrikos eilėraščius, plečiant šios lyrikos temas. O reikia pasa-

kyti, kad šis lyrikos žanras buvo pradeda-
mas lyg ir pamiršti. Retai kada pasirody-
davo periodikoje vienas kitas eilėraštis, ir
tai ne pačių gabiausių poetų.

Todėl Paleckis bus padaręs labai vertin-
gą iššūkį mūsų poetams, o taip pat įnašą
mūsų poezijon.

Malonu kalbėti apie veiklą rašytojo, ku-
ris yra tapęs nuoširdžiausiu savo liaudies
bičiuliu, o labai dažnai net tarnu.

Mane ypatingai žavi ir džiugina Justo
Paleckio darbštumas ir aš tikiu, kad nežiū-
rint savo balto plauko, jis dar daug nuveiks,
ko aš jam labai linkiu. Savo geriausias jė-
gas sudėjęs į mūsų respublikos rūmo staty-
bą, jis nepailso, jis pats žymiai praturtėjo,
o savo dvasinius turtus jis be abejo atiduos
savo liaudžiai literatūros kūrinų pavidalu.

Vilnius, 1962 m.

BUDĖSIM

Ak, kaip šiandien smilkinius mums
gelia!

Rodos, kala ten kažkas vinis,
Rodos, dar minutė —
Ir berželiai
Ne šakas į dangų kels —
Šaknis.

Rodos, dar minutė
Ir mūs žemė
Virš viena kraujuojančia žaizda...
Bet, deja,
Minutę šią neramią
Išprotėti mums nėra kada.

Eisime,
Susėsime ant Miliūnų
Ir ant Pirčiupio karštų dar pelenų,
Prisiminsim
Kaip anglėjo kūnai
Mūs vaikų ir motinų senų.

Ir budėsime,
Atkakliai budėsime
Gruodyje, Gegužio vakare...
Ir nors kažin kas —
Neišprotėsime,
Kol bepročių žemėje yra!

Pranas Raščius

K. Kubilinskas

SAULĖS PASAKAITĖ

Vienąkart skaisčioji saulė
Vaikštinėjo po pasaulį,
Glostė žydingias gėles
Ir sarpino uogeles.
Ir sutiko saulė vėją —
Vėją — šiaurųjį pūtėją.
Piktas vėjas storalūpis
Vartė kupetas už upės
Ir didžiavosi vaizbūnas,
Kad esąs baises galiūnas:
Net pati skaisčioji saulė
Nepriylgsta jam pasauly.
“Daug vaizbūnų, — saulė sako, —
Man regėt pasauly teko.
Jei esi jau toks smarkus, —
Štai užuoganom žmogus
Į namus po darbo skuba.
Tu nupūsk jo šiltą rūbą!”
Nuo kalvos įsibėgėjęs,
Puolė žmogų piktas vėjas,
O žmogus nuo šiaurės vėjo
Nusisuko ir nuėjo.
“O dabar, — jam saulė sako, —
Pasitrauk žmonėms nuo tako,
Nes vaizbūno net pikčiausio
Niekados žmogus neklauso.”
Tai pasakiusi saulutė,
Pariedėjusi truputį,
Iš po debesio iššoko
Ir sušildė darbo žmogų,
Iš padangių, iš gilių
Jam pažėrus spindulių.
Ir žmogelis neužilgo
Savo rūbą nusivilko
Ir į saulę žvilgsnį kelia:
“Būk sveika, skaisti saulele!
Teprasmenga piktas vėjas,
Kur po lauką sukinėjas!”
Piktas vėjas susigėdo
Ir nudilbino iš lėto
Per lankas, per juodas plynias,
Storą lūpą nukabinęs.
O šviesi skaisčioji saulė
Vėl keliavo per pasaulį
Geraširdė ir linksma,
Žemei šviesą skleisdama.

Indėnų tautos naikinimas - genocidas

PREGRESAS

Mes, atvykę į Jungtines Amerikos Valstijas 50-60 metų atgal, retas kuris žinojome ką nors apie šios naujos šalies praeitį — josios istoriją. Mes tik kino teatruose, užsimokėję po penkis centus įžangos, stebėdavom judamus, bet nekalbamus filmus, kurių mėgiamiausia tema buvo apie buvusias labai žiaurias, kruvinas kovas tarp baltųjų ateivių ir šios šalies tikrų savininkų rausvaodžių indėnų.

Čia ir pakalbėsime apie tuos rausvaodžius žmones, kuriuos Kolumbas per apsirikimą praminė "indios", kuriems tuomet priklausė visa didžioji šalis nuo Atlanto ligi Ramiojo vandenyno ir nuo Aliaskos ligi Patagonijos — Amerika. Seniau, tik prisiminus indėnus, kai kam dingtelėdavo į galvą, kad tai yra baisūs plunksnomis galvas apsisagstę laukiniai žmonės.

Baltieji imigrantai, atvykę į šį pilną paslapčių kraštą, pirmiausia pradėjo grobstyti gamtinius ir žmonių sukurtus turtus, ir todėl prasidėjo baisus konfliktas! Sakoma, kad tas konfliktas buvo neišvengiamas, susiduriant aukščiau civilizuotai tautai su žemiau civilizuota, bet karinga tauta... Indėnai geruoju nenorėjo pasiduoti dėl to, kad jie nemanė (ir šiandien nemanė), jog baltųjų civilizacija yra geresnė už jų... Jie jokiū būdu nenorėjo perduoti žemės, nes, jų supratimu, žemę pardavinėti yra didelis nusikaltimas. Girdi, tai "didžiausios dvasios" dovana, kuria visi lygiai privalo naudotis, kaip ir saulės šviesa.

Tuomet indėnų skaičius buvo nedidelis. Jie gyveno išsimėtę ir neturėjo glaudaus vieningumo su kitomis grupėmis. Bet mūsų pralaimėję jie paliaubų neprašė. Didžiausia jų buvo nelaimė, kad jie neturėjo, arba nepažino plieno ir kitų metalų. Todėl jų ir kova buvo nelygi prieš baltuosius atėjūnus, kurie kovojo su jau palyginti moderniniais plieniniais ginklais. Kova iš abiejų pusių vykdavo baisiausia!

Sunki būklė buvo ir baltųjų pionierių. Kai jie eidavo žemę dirbti, nešdavosi ir šautuvą. Indėnai dažnai užpuldinėdavo nejaukias grynteles kur pamiškėse, išžudydavo ištisas šeimas. Nulupdavo nuo viršugalvių odas su plaukais ir tą čiupryną (skalpą) prisirišę prie diržų šokdavo "karo šokius", "gyvatės šokį", "erelio šokį". Kuo daugiau tokių čiuprynų indėnas turėdavo, tuo didesniu karžygiu jis buvo laikomas.

Bet neatsižvelgiant į indėnų narsumą, jie buvo nuolat stumiami gilyn ir gilyn. Jų žmonių skaičius ir jų žemės plotas greit mažėjo. Daug jiems žalos atnešdavo didelis jų vadeivų girtuokliavimas, prastos rūšies degtinė. Kartais pusgirčiai grupių vadai už butelį degtinės išsižadėdavo savo senų tautinių papročių ir sutikdavo pasirašyti su baltaisiais savo priešais klastingas sutartis. Pardavinėjo žemę, tą "didžiosios dvasios" dovaną. Pagaliau, indėnai tapo nugalėti ir suvaryti į rezervacijas, panašias į koncentracijos stovyklas.

Net ir varydami į koncentracijos stovyklas, baltieji juos šaudė, apiplėšė, degino, apgaudinėjo, laužė sutartis ir prižadus. O vėliau kilnojo kaip avis iš vienos vietos į kitą.

Na, ir šiandien tiems viso kontinento savininkams beliko tik apie 2 procentai ploto.

Nors indėnų grėsmė seniai išnyko, bet jų tautos spaudimas ir naikinimas tebesitęsia. Baltiesiems nepasisekė padaryti indėnus vergais, baudžiauninkais. Tam tikslui jie gabeno iš Afrikos negrus.

Kas yra indėnai?

Antrojo pasaulinio karo metu, bedirbant karui reikmenų fabrike, teko plačiai asmeniškai išsikalbėti su mechaniku indėnu. Jisai nors mokyta, bet nežinaš, iš kur indėnai atvyko ir kaip seniai į Ameriką jie pribuvo. Jie yra išsiskirstę į daugelį gi-

minių, kurios kalba skirtingomis kalbomis. Žymiausias indėnų giminės šioje šalyje yra: Irokvai, Huronai, Hoppi, Čipevai, Siu, Apasai, Kiova, Senika ir daugybė kitų. Antropologiniai skirtumai tarpe visų Amerikinių indėnų yra maži. Jie augaloti su išsikišusiais skruostais, be ūsų ir be barzdos. Plaukai juodi ir šiurkštūs, veido spalva rausva.

Indėnas turi savo kūno sudėjime daug grožio ir pasididžiavimo. Jie nusidažo savo veidus raudonai tik eidami kariauti. Jie fiziniai tvirti ir gražūs, stiprios asmenybės, labai žiaurūs savo priešams ir labai geri ir meilūs draugams, pilni romansų ir paslapties. Dr. Eastman, Čikagos universiteto profesorius, dalija indėną į dvasinį ir fizinį protą. Dvasinis protas esąs "tyriausioji" dvasia, pati dalykų esmė. Šios rūšies "maldoje" indėnas jokių malonių sau neprašo. Saulėteky ir saulėlydy užlipęs ant kalno, nuogas, nes prieš "didžiąją dvasią" reikia pasirodyti visame nuolankume, be žodžių, nes kiekviena kalba esanti silpna, netobula, jis stovi nejudėdamas. Ir visi paukščiai, medžiai, viskas jam atrodo taip arti prie "didžiosios dvasios", kaip ir jis pats.

Indėnas jokių šventyklų nestato, nes jį tiki, kad geriausia sutikti "dvasią" paslaptingos gamtos bute.

Būdami taip artimai susidraugavę su gamta, jie yra pilni poetinių jausmų. Gražūs medžių sugrupavimai, upių pakrantės iššaukia juose didelį pasitenkinimą.

Indėnui suradimui kelio miške dangus yra geriausias kompasas.

Kol baltveidžiai nebuvo užplūdę, indėnas turėjo "komunistines" pažiūras į nuosavybę. Baltojo žmogaus turtų troškimas jam buvo nesuprantamas... Indėno idealas buvo sveikas, stiprus, gražus kūnas, didelė ištvermė—drąsa ir savimi pasitikėjimas.

Žemę indėnai valdė komunistiniais pagrindais, nors tuomet Marksas, Engelsas ir Leninas nebuvo dar šiame pasaulyje... Jeigu vienas jų narių numirdavo, tai jo turtą dalijosi visa giminė. Arba turtas pasilikdavo visai giminei, o ne kam vienam. Jų maistas irgi buvo bendra nuosavybė.

Nors indėnas buvo "tingus", pilnas daugybės prietarų, bet už pinigų, iš pradžių, baltiesiems neparsiduodavo. Spekuliacija, šmugelis, jam buvo nežinomi. Baltųjų suartėjimas su indėnais, pastariesiems gero nieko neatnešė, tik užkrėtė ligomis, išmokė girtuokliauti ir prižadus laužyti...

Baltveidžių elgimasis su rausvaveidžiais nėra garbingas! Skaudu ir neteisinga, kad tokia dvasinė kultūra, tokia mylinti laisvę ir nepriklausomybę, taip aukštai save gerbianti tauta miršta.

Indėnas pasitraukia iš istorijos, nepalikdamas kiek žymesnių pėdsakų.

Tiesa, Amerikoje daug miestų, upių ir kitko yra pavadinti keistais, bet skambiais indėnų vardais. Taipgi daugelyje amerikiečių šeimų yra užsilikę indėnų rasės kraujo. Bet daugelis valstijų įstatymais draudžia baltiesiems tuoktis su indėnais.

Bažnyčia, misionieriai ir šiandien nepatraukia indėno dėmesio. Taipgi ligi šiol niekam dar nepasisekę padaryti indėnų industriniu vergu. Jeigu koks ir atsiranda, tai tik atsitiktinai. Jis kaip buvo, taip ir pasiliko "paslaptingos gamtos sutvėrimas", paskendęs senovės prietaruose, dar ir šiandien neapkenčias baltosios rasės civilizacijos.

Martynas Vainilaitis

ROGIŲ MUZIKA

žiūri į kelią beržas palinkęs.
Rymo prie lango, keroja.
Rąstų prikrautos šliaužia dvikinkės.
Slegiamos pavažos groja.

Stygos plieninės liejas, užgauna
Beržo apkurtusią ausį.
Mano šarmotą langą skalauna.
Sėdžiu prie stalo, klausausi.

Pavažos groja. Kamanos žvanga.
Prunkščia arkliai prakaituoti.
Mielą ir skambią muzikos bangą
Sūpauna mano vaizduotė.

Supa kiekvieną plaukiančią gaidą.
Su kiekviena suartėju.
Sveikinu naują muzikos laidą,
Atsiųstą miško kirtėjų!

PRISIMINUS DRAUGĄ LEONĄ PRŪSEIKĄ

S. J. JOKUBKA

Kovo 24 d. sukako vieneri metai, kaip mirė Leonas Prūseika. Jau vieneri metai, kaip nebėra aštria plunksna parašytų "Vilnyje" jo "Kasdienų", vedamųjų apžvalgų... Jau vieneri metai, kaip nebegirdime jo patarimų, raginimų remti spaudą, rūpintis organizacijomis ir bendru darbo žmonių reikalu. Tačiau jo atminimas mūsų širdyse tebėra gyvas. Tarsi, taip neseniai jis tarp mūsų buvo, šnekėjo, juokavo, visad linksmas, optimistas.

Mirė jis dirbdamas. Paskutinę "Kasdieną" parašė vasario 3 d. O po dvidešimt vienos dienos jis atsiskyrė iš mūsų tarpo. Tai buvo baisus smūgis laikraščio "Vilnies" re-

sužinojo visa lietuvių tauta. Žinių agentūra TASS Maskvoje paskelbė visam pasauliui apie mirtį Čikagoje žymaus Amerikos lietuvių žurnalisto, visuomenininko. Kaip mat iš didlapių redakcijų prasidėjo skambinimai telefonu informacijų apie mirusį "Vilnies" redaktorių. Pradėjo plaukti telegrafu, telefonu ir laiškais užuojautos "Vilnies" personalui, jo artimiesiems.

Tačiau atsirado ir tokių žmonių, kurie dėl Leono Prūseikos mirties džiaugėsi. Neįveikę dvasiniai jo gyvo, sukruoto kaip širšės sutrypti nors mirusį. Ypač menševikų "Naujienų" galva pasiryžo žūt-būt L. Prūseikai atkeršyti. Žinomas jo pagalbininkas M. Gu-

dakcijos kolektyvui, jo draugams. Draugai neteko žmogaus, su kuriuom buvo galima atvira širdimi pasikalbėti, laikraščio kolektyvas neteko vieno iš didžiųjų ramsčių, stačiai, redakcinio darbo koordinatoriaus. Neįginčijamai autoritetingas jo žodis, nors paskutinėmis jo gyvenimo dienomis iš ligonio patalo, užgeso.

Žinia apie Leono Prūseikos mirtį visu greitumu pasiekė visus pažangiuosius Amerikos lietuvius ir aplamai Amerikos lietuvius, kokių jie pažiūrų bebūtų. Nulėkė ji telegrafu į Tarybų Lietuvos sostinę Vilnių;

delis L. Prūseikos draugus iššaukė dvikovon. Girdi, neleisime L. Prūseikos kūno laidoti lietuvių Tautinėse kapinėse! Gauja niekšų netvėrė iš džiaugsmo.

Mildos teatro didžiojoje koncertų salėje guli karste pašarvotas Leono Prūseikos kūnas; skendi apstatytas vainikuose ir gėlių puokštėse. Salė kupina žmonių, atėjusių atiduoti paskutinį patarnavimą savo mylimam draugui, švietėjui. Iš balkono aidi Čikagos pažangių lietuvių chorų, solisčių liūdesio dainos. Velionies draugai būdi. Gedulo mitingo metu kalba atvykę iš Niujor-

ko svečiai R. Mizara, K. Petrikienė, J. Gasiūnas, I. Mizarienė... Kalba Illinois Komunistų partijos atstovai, kalba ilgametis L. Prūseikos bendradarbis "Vilnius" redaktorius V. Andrulis... Salėje ramu, giliausias susikaupimas.

Tuo tarpu už laidotuvių aplinkos sienų vyksta įnirtinga kova tarp vėlionies priešų, vadovaujamų menševiko M. Gudelio, ir laidotuvių tvarkymui komiteto narių. Viena ir antra pusė iškviečia savo advokatus. Telefono vielos kaista vienai ir antrai pusei argumentuojant. Niekšai grąšina, nė per kraują neleis L. Prūseikos kūno laidoti kapinėse. Ruošia iš nacionalistų visokių padugnių huliganišką demonstraciją prie kapinių vartų.

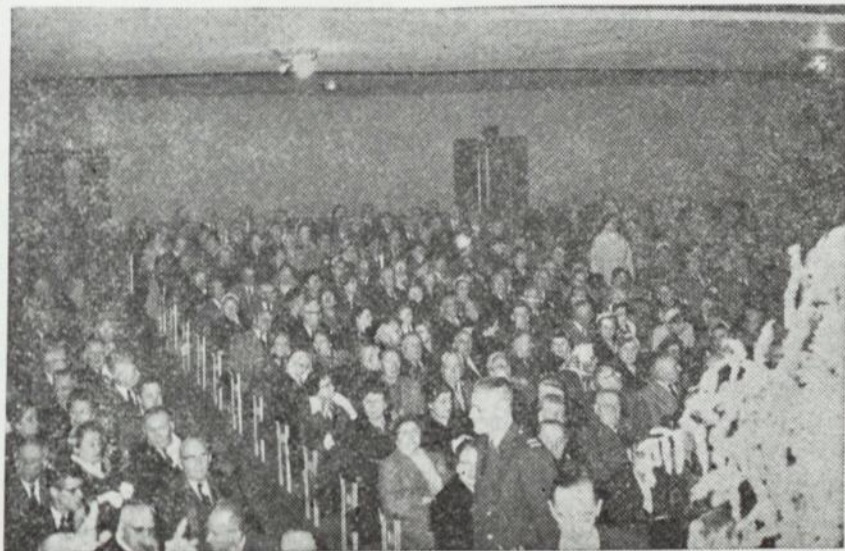
Nervų įtempimas begalinis. Nejaugi suniekšėję žmogaus pavidalo gyvūnai savo atsiėks? Ne! L. Prūseikos kūnas turi būti palaidotas lietuvių Tautinėse kapinėse nežiūrint, kad ir fiziniai teks susiremti su chuliganais! Kapinės yra ir pažangių Čikagos lietuvių, o ne vien tik M. Gudelio klikos kapinių valdybos! Niekšams turi būti duotas atkirtis, turi būti jie suvaldyti! Tokiuos šūkius iškėlė Leono Prūseikos draugai ir šimtai ne tik Čikagos, o ir iš kitur atvykusieji į laidotuves vėlionies pažįstami.

Kovo 29 d. — laidotuvių diena. Artinasi 1 val. po pietų, kai karstas su Leono Prū-

seikos kūnu bus išneštas iš Mildos teatro koncertų salės, pakrautas į graboriaus P. Ridiko automašiną, ir lydimas kelių šimtų automobilių palydovų bus nuveštas į lietuvių Tautinės kapines. Apylinkėje gatvės užsikimšusios automašinomis. Prie teatro durų minia žmonių nebepajėgiančių įsigrūsti į salę. Salė pilna sausakimšai svieto.

Prasideda paskutinis gedulo mitingas. Ir vėl iš viršutinių salės balkonų pradeda aidėti chorų, solisčių, duetų gedulo dainos. Mitingo dalyviams liūdesis spaudžia širdis. Jautringesniųjų veidais rieda gailėsčio ašaros. Girdisi moterų kukčiojimas verkiant. Mitingo pirmininkas L. Jonikas iškviečia R. Mizarą pasakyti atsisveikinimo kalbą. Salėje kapų tylą. Ryškūs kalbėtojo žodžiai tarsi sminga širdin kiekvienam. Kviečia nenuleisti rankų, tęsti Leono Prūseikos dirbtą darbą, statyti savo darbais paminklą mirusiam draugui.

Štai, jau ir paskutinė atsisveikinimui su velioniu valanda. Guli Leonas Prūseika karste. Kelerius metus kamuotas sunkios ligos, veidas suvargęs, išvogtas raukšlėmis, negyvas, geltonas kaip vaškas. Bet jeigu jis pravertų savo akis, kokie mieli, pilni žmogiškumo žvilgsniai pradėtų trykšti! Veide suspindėtų širdingo draugiškumo pažįstama jo šypsena. Pasidarytų šiltas ir dar artimesnis prietelius, draugas. Tarytum nieko

Sausakimšai užpildžiusi didžiulę Mildos teatro salę minia susikaupusi stebi prie karsto pravedamas laidotuvių apelpas—atsisveikinimo kalbas ir gedulingas giesmes.

nesigailėtum jam, viską atiduotum, kaip visų artimiausių artimiausiam.

Palei karštą eina išlengvo eilės žmonių, pagarbiai lenkia galvas savo švietėjui, organizatoriui, darbo žmonių reikalų gynėjui. Eina palei karštą paskutinį kartą atsisveikinti su vėlioniu jauni, seni, senukai, moterys ir vyrai. Eina Leono Prūseikos draugai, pažįstami. Eina pažangūs lietuviai, eina ir kitokių įsitikinimų žmonės.

Ne vienas pagalvoja, kiek jie daug L. Prūseikai skolingi už gaunamas senatvės pensijas, už gaunamas didesnes algas, už unių protekciją darbovietėje. Ne vienas pagalvoja, kiek jie daug skolingi L. Prūseikai už gautą iš jo apšvietą, protinį išprusimą, už užvedimą ant kelio, vedančio į šviesesnę ir laimingesnę darbo žmonių rytojų. Jeigu ne L. Prūseika, gal ne vienam šiandien tektų mūrdintis "laisvintojų" baloje, kasti savo tautai duobę. Ne vieną jis išgelbėjo nuo šio suklydimo.

L. Prūseika buvo labiausia mūsų laikraščių skaitytojų skaitomas. Jo raštai skaitytoją vyliojo skaityti ne tik dėl jų turiningumo ir aštrios logikos, o ypač dėl kalbos turtingumo ir stiliaus lengvumo. Nekalbant apie išsprusiusius skaitytojus, jo raštai lengvai skaitėsi ir sunkaus fizinio darbo žmogui, visą dieną prakaitavusiam fabrike. L. Prūseikos raštus skaityti būdavo malonumas, dvasinis penas ir poilsis. Nemažesnis malonumas būdavo klausytis jo prakalbų, paskaitų ir šeimyniškuose bei asmeniniuose susitikimuose.

Visą savo sąmoningą gyvenimą jis atidavė varguomenei! Iš širdies gilumos jis mylėjo darbo žmogų. Alkstančiam jis buvo pasiryžęs atiduoti paskutinį savo duonos kąsnį. Leonui Prūseikai snobizmas buvo svetimas dalykas. Tiko jis juodadarbių darbininkų tarpe, tiko proto darbininkų tarpe, inteligentų tarpe. Su visais jis būdavo mielas, šnekus. Senimas ar jaunimas, visi jam buvo draugai, jeigu jie nearšūs atžagareiviai.

Štai kodėl pagal karštą ėjo eilės žmonių ir pagarbiai jam lenkė atsisveikinimui savo galvas. Štai kodėl ne vienam per skruostus riedėjo gailėsčio ašara, ne vienas pagalvojo

kiek jie daug L. Prūseikai skolingi ir vargu ar beras tokį mielą, širdingą prietelių, draugą.

Tai buvo prieš vienerius metus, bet tarsi įvyko tik vakar.

NUOŠIRDUS PAŽANGOS RĖMĖJAS

Juozas Matčiulis (Mitchell) gyvena Kenosha, Wis. Į Ameriką jis atvyko dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Kaip mažamokslis turėjo užsidirbti pragyvenimą įvairiais darbais. Dabar jis jau pensininkas.

Juozas yra laisvų pažiūrų ir mėgsta daug skaityti, ypač mokslines knygas bei žurnalus. Priklauso Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijai ir skaito dienraštį "Vilnį".

Geriems tikslams, ypač apšvietos reikams, jis nesigaili paaukoti. Kai Tarybų Sąjungos valdžia buvo išleidus "bonus", kurie buvo pardavinėjami ir Amerikoje, Juozas Matčiulis jų pirko už tūkstantį dolerių. Kada Chicagos pažangieji lietuviai pirko kultūriniam centrai namą "Mildą", jis, kaip ir kiti pažangūs kenošiečiai, prisidėjo su \$100 ir vėliau pasiuntė dar \$1,000. Jo vardas "Mildoje" yra tarp garbės narių. O vėliausiu laiku jis paaukojo Lietuvių Literatūros Draugijai \$1,000 pagerbimui Leono Prūseikos ir Seno Vinco atminties.

Keli bruožai iš Meksikos istorijos

D. M. ŠOLOMSKAS

Pietvakariuose Jungtinės Valstijos rubežiuojasi su Meksikos (Mexico) respublika. Meksika yra didelė ir skaitlingai apgyventa šalis. Ji užima 760,370 ketvirtainišku mylių plotą ir turi virš 35,000,000 gyventojų. Tai tropiško klimato kraštas, kurio pietinė dalis susieina su Centrinės Amerikos plotais.

Meksika randasi labai patogioje geografinėje vietoje. Vakaruose prie Ramiojo vandenyno ir Kalifornijos įlankos ji turi 4,438 mylių ilgio pamarij. Rytuose pagal Atlantą ir Meksikos įlanką jos pamarys yra 1,774 mylių ilgio. Ji turi apie 100 gerų priplaukų, o reikalui esant, galėtų turėti ir daugiau. Jos vandenys turtingi žuvimi.

Išilgai Meksiką, iš šiaurės į pietus, tęsiasi dvi kalnų juostos: viena Ramiojo vandenyno pakraščiu, o antra—Meksikos įlankos. Siera Madre kalnas yra aukščiausias, vietomis net 10,000 pėdų aukščio.

Meksika yra turtinga gamtiniai. Ji turi: naftos, anglies, sidabro, aukso, vario, švino, gyvsidabrio, granito ir kitokių iškasamų turčių. Metinė naftos gamyba siekia 90,000,000 bačkų. Meksikoje upės yra sraunios, patogios įrengimui užtvankų dėl elektros jėginių.

Meksika — indėnų kultūros lopšinė

1492 metais pirmieji baltieji žmonės, priešakyje su Kolumbu, pasiekė Amerikos pakraščius. Po to prasidėjo Naujojo pasaulio tyrimas ir jo užkariavimas. Nuo Alaskos iki Patagonijos, iki paties pietinio Amerikos galo, visur tuomet gyveno indėnų gentys. Kur dabar randasi Jungtinės Valstijos, tada gyveno apie 1,000,000 indėnų, kurie dalijosi į apie du šimtus genčių. O kur dabar yra Meksika, gyvavo didelė ir kultūringa indėnų aztekų (aztecs) ir majų valstybė. Jų valstybėje buvo miestai, dideli ir gražūs tiltai, vandens tekėjimui dūdos bei kanalai, daug didelių ir gražių namų. Indėnai turėjo savąjį raidyną, naminių gyvulių, augino

javus, daržoves, vaisius. Dabartinė Meksikos sostinė — Mexico City, — kuri randasi 7,520 pėdų virš jūros lygumos, buvo įsteigta indėnų. Tuo laiku šis indėnų miestas turėjo apie 60,000 gyventojų. Jis vadinosi "Mexitli" (Karo dievas).

1519 metais atplaukė ispanai priešakyje su Kortesu (Cortes) ir užpuolė indėnų valstybę. Ispanai, pamatę pas indėnus auksinių ir sidabrinių dirbinių, įsivaizdavo, kad šalyje yra labai daug aukso ir puolė jo ieškoti. Indėnai priešinosi, bet neturėdami paraku šaunančių ginklų, buvo įveikti. Ispanai užkariavo vieną po kitam didelius Amerikos plotus.

1776 metais, tai yra, metu Jungtinių Valstijų žmonių sukilimo prieš Angliją, Ispanijos kolonijos apėmė plačias šiaurinės Amerikos teritorijas, daugybę salų Karibėjos jūroje (Kubą, Jamaicą, Santo Domingo, Puerto Rico, ir daug kitų), visą Centrinę Ameriką ir Pietinę Ameriką, apart Brazilijos ir Patagonijos. Centrinėje ir Pietinėje Amerikoje Ispanijos kolonijos vadinosi **Naujoji Granada**, o nuo Kanados iki Centrinės Amerikos—**Naujoji Ispanija**. Ispanijos karaliai jų valdymui skirdavo vicekaralius.

Meksikos valstybės nepriklausomybė

Ispanai žiauriai naikino indėnus, negailestingai išnaudojo į vergiją atvežtus negrus ir mulatus (žmones, kilusius iš indėnų ir negrų bendrų vedybų).

Daug ir didelių buvo darbo žmonių sukilimų, bet valdančioji klasė juos kraujuose paskandino, o sukilimo vadus pakorė arba nukankino kalėjimuose.

Devynioliktojo amžiaus pradžioje Europą purtė Napoleoniški karai. Napoleonas buvo nukariavęs ir Ispaniją. Francūzijos galiai susmukus, Ispanija atgavo savo nepriklausomybę, bet jau neatgavo pirmesnės galios. Pačioje Ispanijoje prasidėjo revoliucija.

Tuo pasinaudojo jos kolonijų gyventojai — ne tik pavergti darbo žmonės, bet ir ispa-

nai-kreolai (ispanai, atvežti į kolonijas), iš kurių jau buvo susidariusi stambi agrarinė aristokratija. Kreolai buvo nepasitenkinę savo "motina", kuri varžė jų prekybą ir kišosi į jų reikalus. Prie sukilimo Ispanijos kolonialistus paakstino ir Jungtinių Valstijų žmonių 1776 metų revoliucija.

1790 metais Haiti saloje, kur iš 520,000 gyventojų 452,000 buvo negrai, įvyko sukilimas. Užsiliepsnojo revoliucija ir ten, kur dabar yra Venezuela, Bolivija, Paragvajus, Argentina ir Brazilija (kurią valdė portugalai). Viena po kitos šios šalys išsikovojo nepriklausomybę.

1810 metais sukilo ir Meksikos gyventojai. Jiems vadovavo Idalgas (Miguel Hidalgo), ir F. Morelosas (Fr. Morelos), kuris buvo indėno tėvo ir negrės motinos sūnus. Sukilimas plėtėsi, ir 1813 metais buvo paskelbta Meksikos valstybės nepriklausomybė. Pagaminta konstitucija. Bet Ispanija prisiuntė daugiau jėgų ir sukilimą nuslopino. Idalgą ir Morelosą sugavo ir sušaudė. Vienok revoliucijos negalėjo pasmaugti. 1820 metais prasidėjo naujas sukilimas, ir 1821 metais Meksika antru kartu išsikovojo nepriklausomybę.

J. Valstijų karas prieš Meksiką

Sunki buvo naujosios valstybės gyvavimo pradžia. Aristokratijos palaikomas generolas Augustin Iturbide pasiskelbė Meksikos imperatoriumi ir įvedė žiaurų režimą. 1824 m. liaudis vėl sukilo už respubliką—nuvertė Augustino tironija ir jį sušaudė.

1803 m. Napoleonas, bijodamas netekti Amerikoje Francūzijos kolonijų, tai tik už \$15,000,000 pardavė Jungtinėms Valstijoms visą Louisianos teritoriją, kuri tęsėsi nuo Atlanto vandenyno iki Kanados, nuo Missisipi upės iki Rocky kalnų — sudaranti dabar trečdalį JAV teritorijos.

Tais laikais į Meksikos teritoriją įėjo tie plotai, kurie dabar sudaro JAV sekamas valstijas: Texas, New Mexico, Colorado, Utah, Arizona, Nevada ir California.

Jungtinių Valstijų stambūs pietinių valstijų žemvaldžiai ir negrų vergų savininkai nuo seniai nužiūrėjo tuos Meksikos plotus, kaip gerus laukus medvilnės ir tabako augi-

nimui. Jie ir išprovokavo Jungtinių Valstijų karą prieš Meksikos dar jaunutę ir silpną respubliką.

1846 m. prasidėjo karas. Po kelių pralaimėtų mūšių Meksika pasidavė. 1850 metais tie plotai buvo įjungti į JAV teritoriją ir Meksika nustumta už Rio Grande upės. Meksika neteko turtingų plotų.

Tai buvo iš Jungtinių Valstijų pusės neteisingas karas. 1962 m. tą pripažino ir Jungtinių Valstijų prokuroras Robertas Kenedis, kada jis lankėsi Tolimuose Rytuose. Jis kalbėdamas Indonezijoje, tarp kitko, sakė, kad 1846-1848 metų karas prieš Meksiką "nepateisinamas" ir "nelabai skaisčius mūsų istorijos puslapis". Jo pareiškimas nepatiko pietinių valstijų turčiams ir jie prieš jį užprotestavo. Tada R. Kenedis dar pridėjo: "Kai kurie iš Texas valstijos gali nesutikti su manimi, bet dėl Jungtinių Valstijų karo prieš Meksiką mes nepateisinami. Nemanau, kad mes galime didžiuotis tuo įvykiu".

Francūzija puola Meksiką

Atplėštų plotų nuo Meksikos dar nepakako pietinių valstijų plantatoriams — jie giliau veržėsi į tą šalį. 1853 metais, Meksiką valdant klerikalams su diktatoriumi Santa-Anna priešakyje, kurie pataikavo JAV imperialistams, Jungtinės Valstijos dar "nupirko" iš Meksikos 100,000 ketvirtainių mylių plotą. Todėl 1855 metais Meksikos liaudis sukilo ir nuvertė klerikalinę diktatūrą.

Meksikoje susiorganizavo liberališka vyriausybė, kuri išleido įstatymą, draudžiantį bažnyčiai laikyti nejudamą turtą. 1857 m. buvo priimta nauja konstitucija ir paskelbta visuotinė rinkimų teisė, žodžio, asmens ir susirinkimų laisvė, uždrausta vergija; taipgi buvo ruošiamasi išdalinti dvarų žemę.

Baisiai įdūko katalikų kunigija, dvarponija, kapitalistai ir Jungtinių Valstijų negrų vergų savininkai. Bažnyčia paskelbė, kad visi, kurie balsuos už tą konstituciją, bus atskirti nuo bažnyčios (ekskomunikuoti). Romos popiežius kreipėsi laišku į meksikiečius ir naująją konstituciją prakeikė.

1857 metais reakcininkai sukilo prieš Meksikos vyriausybę. Vyriausybės priešakyje

stovėjo Benito Juarezas (Juarez)—ištikimas liaudies draugas, kuris buvo kilęs iš vargingos indėnų šeimos. Prasidėjo karas.

Anglija, Francūzija ir Ispanija, siekdamos atgauti Amerikoje buvusias kolonijas, palaikė reakcininkus Meksikoje ir sėbravo su Jungtinių Valstijų plantatoriais pietuose, nes jie ruošėsi atsimesti nuo JAV. 1861 m. spalio 31 dieną Londone jos laikė konferenciją ir sutarė pulti Meksiką. Po to jų armijų daliniai išsikėlė Meksikoje. K. Marksas tą užpuolimą apibūdino kaip **“vieną iš pačių siaubingiausių žygių, kada nors įrašytų į tarptautinės istorijos metraščius”**.

Bet interventai, sutikę meksikiečių tvirtą pasipriešinimą, savo tarpe susipyko. Anglija ir Ispanija atšaukė savas armijas. Prieš Meksiką pasiliko kariauti tik Francūzija su savo nenuorama imperatoriumi Napoleonu Trečiuoju.

1862 m. francūzai paėmė Vera Cruz priplauką, o vėliau ir Mexico City. Napoleonas atsigabeno savo giminaitį Maksimilijaną (Maximilian) Habsburgą ir jį paskelbė Meksikos imperatoriumi.

Meksikos liaudis Benito Juarezo vadovybėje didvyriškai kovojo prieš interventus. Tuo gi kartu (1861-1865 metais) ir Jungtinėse Valstijose siautė pilietinis karas. Bet pietiečiams karą pralaimėjus, Lincolno vyriausybė suteikė pagalbą ir meksikiečiams. Europoje Francūzijai susidarė pavojus iš apsvienijusios Vokietijos. Francūzija atšaukė savo armiją iš Meksikos, o ten pasiliko imperatorius Maksimilijanas su negausiomis francūzų jėgomis. 1867 metais meksikiečiai įveikė tas francūzų jėgas, išvaikė klerikalų būrius, o Maksimilijaną suėmė ir sušaudė.

Meksikos ateitis

Meksikos respublika vėl pradėjo tvarkyti savo reikalus. 1871 metais meksikiečiai išrinko Benito Juarezą prezidentu antrajam šešerių metų terminui. Bet kovų ir vargų gyvenimas jau buvo pakirtęs jo sveikatą, ir 1872 metais jis mirė.

1876 metais vėl laimėjo reakcija ir prezidento (diktatoriaus) galią pasičiupo stambus dvarponis generolas Porfirio Diaz. Jo

klikos viešpatavimas buvo ilgas ir sunkus net iki 1880 metų.

Po jo galioje įsitvirtino Gonzaleso aristokratai, prieš kurių viešpatavimą 1911 metais meksikiečiai sukilo. Šiame sukilime žymią rolę vaidino Doroteo Arango. istorijoje žinomas vardu Francisco Villa.

Nuo Meksikos gavimo nepriklausomybės per visus laikus į jos gyvenimą kišosi Jungtinių Valstijų imperialistai. Kaip žinia, ir 1916 m. ten buvo pasiūsti JAV armijos daliniai, generolo Pershingo vadovybėje, “gaudyti Villą”.

Šiuo metu Meksika visa eile sutarčių yra surišta su Jungtinių Valstijų užsienio politika. Amerikos Valstybių ministrų konferencijoje, kuri 1962 metais atsibuvo Punta del Este, Meksikos ministras nebalsavo už JAV politikos rezoliuciją prieš Kubą, nes Meksikoje darbo unijos, studentai ir daugumoje liaudis yra prieš kišimąsi į Kubos vidaus reikalus.

Meksikoje darbininkiškas judėjimas yra stiprus. Komunistų partija buvo suorganizuota 1919 metais. Jos įtaka didelė. Ji kovoja už taikų visų šalių sugyvenimą. Ji kviečia visus dirbančius ir šalies patriotus į bendrą frontą. Pagerinimui liaudies gyvenimo ji reikalauja nacionalizuoti anglies kasyklą, naftos gavybą, elektrines jėgaines, stambias industrijos įmones, ir įvesti prekyboje kontrolę.

Svarbią rolę vaidina Meksikos Darbininkų ir Valstiečių Sąjunga, kuri buvo suorganizuota 1949 metais, į kurią įeina anglies ir metalų rūdos kasyklų darbininkai, naftos gavybos darbininkai, didelė dalis tekstiliečių ir pažangesnieji žemdirbiai. Ši sąjunga remia komunistų užsienio ir vidaus politiką.

Labai svarbią rolę vaidina Tautinė taryba kovai už taiką, kuri buvo suorganizuota 1949 m., kurioje veikia buvęs Meksikos prezidentas generolas Lazaro Cardenas ir Lotynų Amerikos Darbo unijų vadas Vincente Toledano. Jų pastangomis Meksikoje buvo sušauktas Lotynų Amerikos liaudies suvažiavimas, kuriame dalyvavo virš 1,500 delegatų iš 21 šalies. Šis suvažiavimas griežtai pasisakė prieš bent kokį kišimąsi į Kubą (Tąsa 64-am pusl.)

APIE ĮŽYMUJĮ POETĄ ED. MIEŽELAITĮ

ANTANAS VENCLOVA

Žinia nebuvo netikėta. Mes jos nekantariai laukėme. Beveik neabejojome, kad kitaip ir negali būti. Ir vis dėlto, kada radijas ir laikraščiai pranešė, kad Eduardui Mieželaičiui už knygą "Žmogus" paskirtas aukščiausias mūsų šalyje įvertinimas — Leninė premija, — kiekvienas mūsų, poeto draugai ir skaitytojai, buvome sujaudinti ir išgyvenome tai kaip savo asmenišką laimę.

EDUARDAS MIEŽELAITIS

Didžiuoju šlovės ženklu atžymėtas ne tik mūsų draugas, ne tik stambus jo talentas, ne tik didelis daugelio metų poetinis darbas, bet visa mūsų poezija, visa literatūra.

Apie knygą "Žmogus" buvo daug ir gerai rašyta. Apie ją rašė ne tik mūsų kritikai. Visasąjunginės spaudos skiltyse ją aukštai įvertino visa eilė įžymių šalies rašytojų ir poetų. Ši knyga vienu balsu buvo pripažin-

ta nauju žodžiu ne tik lietuvių, bet ir visasąjunginėje poezijoje. Didelė ir gili mintis apie mūsų laiką, apie žmogų, išėjusį į naujos komunizmo statybos epochą, apie žmogų, nugalėjusį priešus sunkiose kovose, išgelbėjusį pasaulį iš fašistinio pragaro nasrų ir išsiveržusį į kosmosą ne tik svajonėje, bet nuostabioje mūsų tikrovėje — štai ką pavyko išreikšti lietuvių poetui. Ir išreiškė jis tai su didžiule poetine jėga, ryškiai, tauriai, neužmirštamai. Jo balsas surado atskambį visoje Tarybų šalyje, kokio dar nė vienas mūsų poetas nebuvo suradęs, nes Eduardo Mieželaičio žodyje į vieną susiliejo tikro tarybinio žmogaus intelektas, širdis ir aukštas įkvėpimas, šios dienos jausmas ir gilus tikėjimas ateitimi, kurios alsavimą jauti jo knygoje ir herojiškoje mūsų kasdienybėje.

Ilgas ir sunkus kelias

Šia proga, kada poetui nuoširdžiai spaudžia ranką jo draugai rašytojai ir savo linkėjimus siunčia tūkstančiai skaitytojų, aš atsimenu ilgą metų eilę, daugelį džiaugsmo ir sielvarto metų, nuostabių kaip pavasaris ties Nemunu ir sunkių kaip bombos sugriautų namų plytos, metų, kvepiančių šviežia duona ir dvelkiančių ašaromis, krauju ir prakaitu. Šiuos metus drauge su savo liaudimi reikėjo praeiti poetui, kad jo širdy galėtų gimti posmai, kurie jaudina milijonus...

Aš dar nepažinau Mieželaičio, jauno, kuklaus Kauno komjaunuolio, visa siela nenkenčiančio priespaudos, smetoninės žvalgybos, svajojančio apie savosios liaudies laimę, apie Rytus ir didžiąją šalį, kurios jis dar nematė, bet kuri buvo nuostabi, nes ją sukūrė Leninas.

Ir štai 1940 metai, džiaugsmo demonstracijos, eisenos Kauno gatvėse, neužmiršdami pirmieji jaunos Tarybinės Lietuvos žingsniai ir pirmieji poetiniai posmai, dar nedrąsūs, bet kupini džiaugsmo ir pavasarinės šviesos... Berods tada kažkur susitikome ir mes.

Štai 1941, 42, 43... Karo dūmai, tolimi evakuacijos keliai, batų nugrauztos kojos, nušalusios rankos, skaudanti širdis, pilna taip staigiai prarastos gimtosios žemės ilgesio... Kaip deimantas rėžiasi į stiklą, taip į poeto širdį rėžėsi tauriausi tėvynės meilės jausmai, o kartu ir žiauri neapykanta fašizmui, kada tolimojo Oriolo žemėje per ką tik išvaduotą kaimą Litva drauge su kariais žygiavo pirmyn ir Eduardas Mieželaitis:

Mes atsigrįžom, atmenu, tada į vakarus.
O saulė tirpo jau už kaimo to — Litva,
Ir mes pamąstėm — kada keliais, pro
pagirius,

Mes pas tave sugrįšim, Lietuva!

Bombų ir minų kauksmą, mirštančių draugų dejavimus, parako dūmus ir kraujo kvapą turėjo pažinti poetas, kad jis grįžtų į Lietuvą giliausiai supratęs, visa savo esme pajutęs, jog Tarybų Sąjunga — amžina mūsų Tėvynė, jog visų tautų kariai, gindami nuo fašizmo savo namus, apgynė ir dainą, ir knygą, ir vaikų juoką, ir duona kvepiančią mūsų gimtąją žemę.

Pirmieji žygiai

Verčiu poeto knygą po knygos... Štai mažutė pirmoji knyga — "Lyrika". Viršelyje griuvėsiiai, spygliuotos vielos ir — karo nepalaužtas, vėl žaliuojantis medis. Knyga gimė rūščiaisiais karo metais — 1943, Maskvoje. Joje sudėtos tų metų poeto godos, mintys, eilėraščiai kupini lyrizmo, meilės gamtai ir taikai. Paskui — Tarybinės Armijos išlaisvinta, bet karo žiauriai sužalota gimtoji šalis, kruvina, apdeginta, apiplėšta, bet tokia nuostabiai brangi. "Tėviškės vėjas" ir "Pakilusi žemė" — tai knygos, ne tik kupinos vos praėjusio karo atminimų — jose jau skamba naujos gaidos: artojai vėl išėjo dirvų arti, miestai kyta iš griuvėsių. Bet iš miškų, iš raistų, iš bunkerių išlindo praeities šmėklos, ir toliau vyksta kruvina kova dėl laisvės, dar nebaigta Oriolo laukuos, Baltarusijoje, ties šiauliais ir ties Klaipėda... Nuo nacionalistinių banditų kulku arimuose dar krinta geriausiai mūsų žmonės, o poetas jau mato neišvengiamą naujo pergale — kolūkinį kaimą, iš vargo išbridusią Lietuvą:

Mes ją jaučiame gyvą
Laukuos ir pušy,
Ir bangoj, kur skalauja pakrantę.
Mūsų žemė jauna,
Mūsų žemė graži,
Mūsų žemei klestėt ir gyventi!

Tai buvo teisingos mintys, bet išreikštos taip, kaip tuo metu rašė ir kiti poetai. E. Mieželaitis, neatsisakydamas vieno pagrindinių savo talento bruožų — intymumo ir nuoširdumo, labai aistringai, įtemptai, atkakliai ima ieškoti savo balso. Ir šių ieškojimų ryškus, džiuginantis pirmasis rezultatas — knyga "Dainų išausiu margą raštą". Tiesa, čia dar randi eilėraščių, kuriuose užtiksi S. Nėries ar kitų poetų intonacijas, bet čia jau nemaža kūrinų, nudažytų naujomis spalvomis, sukurtų naujomis formomis, kuriose pirmiausia jauti tolimą liaudies dainos atskambį, ne mechaniškai pakartotą, o perdirbtą originaliame poetiniame audinyje. Čia girdi nemaža šmaikštaus liaudies sąmojo. Deja, skambų posmų metalą, kaip ir ankstesnėse knygoose, vietomis graužia nelėmta tų metų "priverstinė liga" — asmenybės kulto atributika. Jauti, kaip poetas, tikėdamas liaudies galia ir jos vaidmeniu istorijoje, ieško savo kitų nedainuotų temų ir poetinės išraiškos priemonių. Šventės metu gal ir nemalonu prisiminti praeities skriaudas, tačiau čia negalima nutylėti ir tos grubiai tendencingos ir iš esmės neteisingos kulto laikų kritikos, kuri keletui metų vieną talentingiausių poetų buvo išmušusi iš rikiuotės. Mes galime tik pasididžiuoti savo draugo valia ir tuo, kad jis po tų sunkių metų vėl atsistojo visu ūgiu ir dirbo toliau, prieš nieką nesilankstydamas, klausydamas tik savo — poeto ir tarybinio piliečio — sąžinės balso.

Mūsų poeto brendimas

Gyvenimas nepaliamamam ėjo tolyn kylančios linijos linkme. Jis darėsi kaskart turtingesnis ir spalvingesnis. Nutilo banditų šūviai kolūkių arimuose, žmonių širdyse gimė vis daugiau gerų jausmų. Ir štai 1954 metai mums padovanoja Eduardo Mieželaičio "Brolišką poemą", vieną puikiausių mūsų pokarinės poezijos kūrinių. Pilna ežerų

ir miško spalvų bei kvapo, pajustų labai jautria akimi ir pergyventų ne mažiau jautria širdimi, pripildyta naujų tarybinės draugystės jausmų, skambi ir tauriai skaiti, ši poema parodė, kokios dar nepanaudotos galimybės slypi mūsų poezijoje, kada ji nuo įtemptos, sunkios kovos motyvų jau gali pereiti į taikaus kūrybinio gyvenimo vaizdavimą. Poetas darėsi vis populiarešnis, kasmet užėmė vis ryškesnę vietą mūsų literatūroje. "Broliška poema" pelnytai išvedė jį į pirmąsias mūsų poezijos kūrėjų gretas.

"Mano lakštingala", "Svetimi akmenys", "Žvaigždžių papėdė", pagaliau, "Saulė gintare"... Straipsnio rėmai neleidžia plačiau praskleisti to didelio turinio, kuris įdėtas į šias novatoriškas knygas. Joms būdingiausia, man rodos, tai, kad plačia srove į poeziją čia įsiveržia gyvas gyvenimas, gamta, žmogus su savo jausmais ir pergyvenimais, ir ne tik Tarybų Sąjungos, bet ir Europos, bet ir viso pasaulio žmogus. Kokia turtiniga naujais motyvais, naujomis spalvomis knyga "Svetimi akmenys"! Europos kultūros praeitis, jos miestų ir laukų "šventieji akmenys" ir šių dienų įvairių kraštų liaudies kova dėl laisvės. Paryžius ir Roma, Atėnai ir Stambulas... Dvi kultūros, dvi civilizacijos, būdai — kapitalizmas ir socializmas. Kiek naujų poetinių sprendimų surasta šiai pagrindinei mūsų laikų priešingybei išreikšti! Net Osvencimo pragaras nepriverčia poeto patikėti piktybės galia. Jis, tarybinis žmogus, kartu su graikų liaudies herojum Belojaniu sušunka:

Jūs mane užkasite į šaltą kapą?

Aš į saulę prasikalsiu daigeliu.

Kas mirtis? Tegul prieš ją galiūnai dreba.

Man vis viena — aš numirti negaliu.

— — — — —

Mano kūną kančios drasko, plėšo,

Man vis viena. Man dabar jau nebaugu.

Mirtį aš skelbiu pikčiausiu savo priešu, o gyvenimą — geriausiuoju draugu!

Vis pirmyn ir pirmyn

Atrodė, "Broliškoje poemoje" ir "Svetimuose akmenyse" poetas galutinai surado

savo balsą, atrado, atsirinko ir išmėgino poetines priemones, kuriose daug šilumos, lyrizmo, netgi dainiškumo (ypač poemoje). Bet paskutinėse savo knygoje E. Mieželaitis žengia drąsų žingsnį tolyn. Jis rašo įvairiausiais ritmais — įprastais klasikiniiais ir tokiais, kuriuos vartojo Valtas Vitmenas, ir kuriais rašo Pablo Neruda. Kartais visai atsisako eilėraštinio dėstymo būdo ir drąsiai pereina į "poeziją prozoje"...

E. Mieželaičio poezijoje paskutiniaisiais metais ligi minimumo sumažėjo tiesioginis deklaravimas, be kurio sunkiai vertėsi asmenybės kulto laikų poezija. Poetas žengė pirmyn ir kartu į gilumą — į atidengimą naujų gyvenimo ir naujojo žmogaus sąmonės ir pasaulėjautos klodų.

Reikia pasakyti, kad naujoji E. Mieželaičio paskutiniųjų knygų forma ne visada lengva. Ji skaitytojams dar nėra įprasta, ir nereikia slėpti, kad ją skaitytojais ne visada pakankamai supranta ir emociškai pergyvena. Pagaliau, ne visi paskutinių poeto knygų puslapių parašyti viename lygyje. Yra čia eilėraščių, primenančių nušlifuosius krištolus, kurie skamba nepakartojamu skambėjimu, o kartais grubokus uolų luitus ar žemės gurvolius. Bet ir tie luitai, ir gurvoliai turi aštrų ir sveikinantį gimtosios žemės kvapą, ryškią, neabejotiną nacionalinę spalvą.

Nėra poetų be šaknų. Šaknis turi ir E. Mieželaitis. Jos nusileidžia į liaudies dirvą, į jos dainas ir tautosaką. Poetas iš daug ko mokėsi... E. Mieželaitis, iš daugelio versmių semdamasis sultis, išaugo į didelį savaimingą lietuvių poetą su galingu balsu, balsu, palietusiu valstybinio dydžio ir net pasaulinio masto klausimus ir reiškinius, plačiai išėjusiu už nacionalinių ribų. Štai kur, man rodos, tikras mūsų draugo novatoriškumas, štai kur jo tikrasis indėlis į mūsų poezijos, tarybinės poezijos lobyną.

E. Mieželaitis — poetas ir žmogus — išgyveno daug ne tik džiaugsmo ir laimėjimo valandų — manau, ne visi mūsų poetai yra išgyvenę ir tiek kartėlio, nusivylimų, buko nesupratimo ir neįvertinimo. Štai kodėl džiugina tas didelis įvertinimas, kurio dabar susilaukė šis stambus poetas, puikus

mūsų draugas, ilgų metų literatūrinių ir gyvenimo kovų bendražygis.

Poetą atsimentu su karo dūmais aprūkusia miline. Atsimentu Eduardą, išgyvenantį sunkų dvasios prieslėgį, gniuždančias valandas. Atsimentu jį susimąščiusį, įkvėptu veidu prie Drukšės ežero, kur jis atvažiavo, galvodamas apie poemą ir kur tik vėliau iškilo "Tautų draugystės" elektrinė didžiųjų mūsų elektrinių pirmtakė. Kaip būdavo dažnai, poetas ir čia stengėsi pralenkti laiką. Atsimentu metus, kada jis dirbo, dirbo daug ir su dideliu įkvėpimu. Aš visada jaučiau jo meilę gimtajai žemei ir žmogui, kuris joje gyvena, savo rankomis ją purena ir sėja. Jaučiau jo meilę visai tarybinei šaliai, mūsų dienoms, mūsų statyboms, gė-

lėms, medžiams ir, svarbiausia, mūsų žmogui, komunizmo kūrėjui, kuris tikrai nusipelnė, kad jo vardas būtų rašomas iš didžiosios raidės, tam žmogui, kurio vardu pavadinta paskutinioji poeto knyga.

Stoviu gražus, tvirtas, aukštas, petingas—
tiltas nuo žemės iki pačios saulės —
stoviu pačiame žemės viduryje,
skleisdamas saulėtus šypsenos spindulius
į visas keturias žemės puses —
žmogus —
aš. . .

Visi, kurie mėgsta poeziją, kurie myli pavasario pavasarį, jaučia poeto širdies skleidžiamą šilumą ir yra jam už tai labai dėkingi.

Ar turi žmogus sielą?

ANTANAS METELIONIS

Kiekvienas tikintis į pomirtinį gyvenimą žmogus turėtų kuo daugiausia įdomauti šiuo klausimu ir apie jį viską žinoti. Aplamai, tikintieji nuo vaikystės iki mirties esti didelėje baimėje: patys maldauja ir kitus samdo, kad už juos maldautų. Jie kenčia bereikalingą alkį, vargus, skausmus, ir vien tik dėl to, kad savo sielai įtaisyti gerą vietą po mirties!

Logiškai žiūrint į klausimą, tai, rodosi, būtina šio 20-to šimtmečio žmogui, kuris save ir kitus kankina tikslu turėti gerą gyvenimą savo sielai po mirties, visų svarbiausia reikėtų žinoti, ar jis turi tą jo taip branginamą ir ganomą sielą? Kada jis ją gavo? Kaip ji atrodo? Kokioje vietoje ji tupi? ir t.t. Juk tai viską žinant, būtų visai lengva tą savo sielą ganyti ir išganyti.

Deja, taip nėra. Blogiausia, kad jis nesistengia tai sužinoti.

Visiems tiems, kurie bando savo tikėjimą į sielą paremti biblija, patartina paskaityti "Salamonas Mokytojas" 3, 19 ir 20:

"Nesa žmogui taip nusiduoda kaip ir galvijams; kaip šie numiršta, taip ir ansai, ir visi keliauja į tą pačią vietą".

Čia aiškiausiai pasakyta, kad žmogus tik

tiek turi sielą, kiek ją turi ir jautis, ir po mirties abudu keliauja į tą pačią vietą.

Jeigu 15 šimtų metų atgal žmogus tuo tikėjo; jeigu dar ir šiandien nuo civilizacijos atsilikę žmonės tuo tiki, tai jais daug negalima stebėtis, nes jie nemokėjo arba nemo-ka protauti. Bet kuomet šio šimtmečio žmonės, kurie turi išlavintą protą, moka protauti, o tačiau tebėra panašioje baimėje ir tiki, kaip ir laukiniai, tai jau pasistato ant juoko.

Iš kur tikėjimas į sielą kilo?

Tų priešasčių, kurios davė tamsiam žmogui pirmą supratimą, kad jis savyje turi kaž kokią tai nemirtiną sielą, buvo daug ir įvairių. Bet iš visų svarbiausia, tai tuolai kinio žmogaus nemokėjimas protauti, gamtos nesupratimas. Jeigu dar nūdien yra žmonių, kurie, iškilus žaibams, griausmams, mano tai sulaikyti žegnodamiesi, tai galima numanyti, ką bedarė iš baimės žmogus, gyvenęs dešimtis arba šimtus tūkstančių metų atgal. Kokia tai begaliniai sunki primityvaus žmogaus kova buvo. Protiškai jis nedaug auksčiau stovėjo už žvėris, o čia jam reikėjo apsiginti nuo jų, nuo šliaužio-

jančių kirminų ir nuo kito žmogaus. Nuo šitų pavojų žmogus išmoko apsisaugoti. Jis pasidirbo, nors ir prastą, šokių tokį ginklą, kuriuo jis galėjo gintis; arba dar svarbiau, išmoko nakties metu ir šiaip pavojui esant įlipti į medį ir tuo būdu išgelbėti savo gyvybę.

Visai kitaip buvo su "nematomais priešais" — su gamta. Vulkanų išsiveržimai, didelės audros, žaibai, griaustinis, visokios ligos ir pati mirtis, — visa tai laukinį žmogų įvairdavo į didžiausią baimę, ir jis neturėjo galimybių tai apgalvoti. Norėdamas patenkinti tą nematomą "priešą", žmogus kurdavo laužus, ant jų aukodavo (gyvus degindavo) žmones arba žvėris; tai vėl rengdavo laukinius šokius, orgijas. Jeigu vienas būdas negelbėjo, tai naudojo kitą ir t.t.

Eina žmogus dienos metu lauku ir sykiu su juo žeme žingsniuoja jo šešėlis — "kitas žmogus", tai vėl ištroškęs pasilenkia į šaltinį atsigerti ir vėl vandenyje mato "kitą žmogų" — savo atspindį; pavargęs atsigula pasilsėti ir vos užmigęs laipioja po aukštus kalnus, braidžioja po vandenį, kovoja su žvėrimis arba žmonėmis, bet pabunda iš miego ir pamato, kad jo niekur nebūta: toje pačioje vietoje, kur atsigulė, ten ir atsikėlė.

Šešėlis, jo atspindys vandens paviršiuje ir sapnai teikė laukiniam žmogui supratimą, kad jis turi savyje kažkokią nematomą gyvybę, kuri gali iš jo išeiti ir vėl sugrįžti.

Mirties vaidmuo

Žmogaus mirtis, daugiau negu bent kas kitas, prisidėjo prie ugdymo to supratimo, kad žmogus neva turi nemirtiną sielą. Kada laukinį žmogų žvėris sudraskydavo arba kovoje priešas užmušdavo, arba medis griūdama užmušdavo, vandenyje prigerdavo ar panašiai, — čia gyvieji matydavo priežastis, dėl ko jų kaimynas bei šeimynos narys negyvas. Visai kitaip buvo, kada žmogus negyvu tapo "be priežasties", kaip štai: mirė nuo senatvės arba ligos. Šitai laukinis žmogus išsiaiškino, kad iš aukšto atlėkė kokia nematoma dvasia, atėmė iš mirusio sielą (gyvybę), ir todėl jis jau negyvas,

Prie to, skirtumas tarpe gyvo ir negyvo

žmogaus yra tas, kad gyvas žmogus kvėpuoja, juda, o negyvas to nedaro. Laukinis žmogus tai supranta, būk iš to žmogaus išėjo gyvybė — kvapas arba siela, ir dėl to jis jau negyvas. Daug tikėjimų kvapą skaito siela: nustojo kvėpavęs — nustojo sielos (dūšios). Kaip va anglų kalboje žodis "spirit" paeina nuo lotynų žodžio *spirare*, kas reiškia — kvėpuoti, pūsti. Kitas anglų kalba žodis *soul* paeina iš vokiečių kalbos ir reiškia kvapą, vėją. Net lietuvių kalba žodis dūsauja — dūšia, sielojasi—siela. Taipgi lietuvių kalba žodis "dvasia" paeina nuo žodžio dvėsuoti — kvėpuoti. Net dar prieš-krikščioniškoje Graikijoje kvapą vadino siela. Juk ir Pirma knyga Maižės sako, kad būk kai dievas iš molio nulipdęs pirmą žmogų Adomą, tai jam **įpūtė sielą**. Čia išeitų, kad žmogaus siela, tai "dievo kvapas". Bet kada tas pats dievas to molio pritrūko, ir Ievą jau nudrožė iš Adomo šonkaulio, tai jai sielą įpūsti visai pamiršo.

Dar ir šiandien žydų tikyboje moterys skaitomos be sielų. Žydai savo rytinėje maldoje dėkavoja dievui, kad jis jų nesutvėrė be sielų moterimis...

Sulyg religinės dogmos, tai po mirties dievas aprūpins sielas su naujais kūnais, kad jos galėtų amžinai danguje linksminėtis arba amžinai pragare spirgėtų. Atsimenu, kaip 1913 metais kunigas Ignas Kerševičius bandė mane atvesti prie "šventos vieros". Jis man pasakojo, kaip gera, linksma esą danguje ir vėl, kaip labai bloga ir karšta esą pragare, kur sielos, nepakęsdamos to didelio karščio, visas laikas dantimis griežia.

— "O kaip sielos pragare griežia dantimis tų, kurie miršta be dantų?" — paklausiau Kerševičiaus.

— Tu pamiršai, kad dievas yra visagalis, tai jis, kuriems reikia, gali dantis sudėti, — atsakė kunigas.

Kaip katalikai gavo sielą?

Dabar mes kalbėsime, kaip katalikai—krikščionys gavo savo sielą, nes juk krikščionių tikėjimas yra įsteigtas tikslu sielas ganyti nuo pono velnio. Norėdami suprasti tą aplinkybę, kurioje gavo pradžių šis "sielų ganymo tikėjimas", būtina turime

nors trumpai pažvelgti į tų laikų romėnų imperijos padėtį.

Pas romėnus ir graikus jau kelis šimtus metų prieš krikščionybę buvo žinoma siela. Bet sulyg tų laikų tikybų, tą sielą turėjo tik dideli ponai — vergų savininkai ir kunigija. Gi vergai buvo be jokių teisių ir be sielos!

Ta pasaka, kad būk Kristus buvo varguolių užtarėjas, juos sulygino, nuo pragaro atpirko, yra bereikšmis ir tuščias bambėjimas. Tasai “sulyginimas” buvo toks, kad vergams pripažino tą neesančią sielą, kurią pirmiau tik vergų savininkai teturėjo. Žydai ir kiti tų laikų vergai ta krikščionybės “dovana” buvo patenkinti ir noriai dėjosi prie krikščionybės. Vergai, tapę krikščionimis, jau tikėjo: kadangi ir jie jau turi nemirtiną sielą, tai nieko, kad vargsta ir badauja, bet už tai kai numirs, tai turės gerai, o jų prispaudėjai turės pragare kepti! Dar ir nūdien daug vargšų krikščionių panašiai protauja ir argumentuoja.

Nuo pradžios krikščionybės, kaip lygiai ir šiandien, su ta pasakiška siela darbininką tartum mažą vaiką su barškyne nubovija. Darbininkui nuo kūdikystės įkalbama, kad jis negeistų šito svieto “marnasčių”. Jis turi kantriai vilkti tą gyvenimo sunkų jungą, o už tai jam bus atlyginta po mirties. O kad kunigai, vyskupai ir kiti, kurie iš darbininkų prakaito susikrovė didžiausius turtus, gyvena didžiausiame pertekliuje, išdykauja ir savo siela nesirūpina, tai darbininkai neturi į tai kreipti dėmesio, nes taip būk buvo nuo pradžios, taip bus ir visados. Ir, svarbiausia, kad jau taip dievo sutaisyta!

Tai tokia krikščioniška “lygybė”. O kada pradėjo augti pramonė, statytis miestai: prasidėjo žmonių grupavimasis, kūrėsi naujos valstybės, tai dar didesnis atsirado reikalas, kad visi vergai—darbininkai turėtų nemirtingą sielą (dūšią) ir turėtų ką ganyti. Kaip tolimoje praeityje, taip nemažiau ir šiandien visų kapitalisti-

nių valstybių, ar jos yra karūnuotų karalių globoje arba vadinamos demokratinės, visi šalies įstatymai yra išleisti valdančios klasės naudai — naudai turčių, kunigijos ir prieš vargšą darbininką. Gi krikščionybė skelbia, būk valstybių įstatymai yra lygūs dievo įstatymams ir žmogus, kurs norėtų išganyti savo sielą, turi visus įstatymus vykdyti. Darbininkas, bedirbdamas ir bekraudamas ponui turtą, gali išdiršinti ir vieną tų savo dirbinių pasiimti, kuris, sulyg įstatymų, priklauso jo ponui, tai čia krikščionybė su savo “neklaidingu mokslu” atėjo ponui į pagalbą, ir atlieka tą dalį patarnavimo, ko jo šnipas negali atlikti. Kadangi darbininkas tiki, kad jis turi sielą ir jis jai nori įtaisyti “gerą gyvenimą” po mirties ir dar, prie to, jis tiki, kad dievas “viską mato”, tai vien tik todėl tas darbininkas dažnai miršta badu, kuomet jo pagaminto maisto yra net per daug.

Tos neesančios sielos biznieriai tarpe savęs nesusitaiko dėl laiko, kada žmogus gauna tą jų vadinamą sielą. Vieni sako, būk pačioje pradžioje, apsiveisimo metu; kiti sako, būk gimimo metu; tretį tvirtina, būk tik tada, kada kūdikis pradeda atskirti “gerą” nuo “blogą”. Ir visi kiti sako, būk nesvarbu, kada gauna, bile tik turi.

Dr. J. H. Dietrick štai ką sako apie sielą:

“Jeigu mes paklaustume sąžiningo biologo ar turi žmogus sielą, tai jis gardžiai nusijuoktų ir saktų, kad jis tokio daikto nesurado. Žmogus daugiau niekas kaip tik materialinis mechanizmas”.

Ta senovės pasaka, būk kūnas miršta, o siela palieka gyva, visai neišlaiko jokios kritikos.

Jeigu kūnui reikalinga siela, be kurios jis negalys gyventi, tai savaime suprantama, kad sielai turi būti reikalingas kūnas, be kurio ji negali gyventi.

Ir kada šitie du vienas antram būtinai reikalingi elementai daro “divorsą”, tai abu turi mirti.

I-mas streikas Amerikoj

Šiuo metu mes jau apsipratę su įvairaus pobūdžio streikais. Tačiau mums labai įdomu žinoti apie įvykusį pirmąjį streiką šiaurinėje Amerikoje trys šimtai ir keturiasdešimt metų atgal, kuomet pramoninis kapitalizmas buvo jaunutis — vystymosi stadijoje. Mes žinome, kad šiandien darbininkai dažnai vartoja streikų priemonę kovoję prieš išnaudotojus. Nejaugi šiuolaikinis darbo žmogus pasisavino streikų kovos priemonę skaitydamas istorijos lapus iš gilius praeities? Net stebėtina, kad tuomet darbo žmogus sustreikavo prieš buržuazinę aristokratiją — atgavimui savo pilietinių teisių.

1608 metais lenkai imigrantai Jamestowne, Virginijos kolonijoje, kur jau buvo apsistoję apie 2,000 nuolatinių gyventojų, jau turėjo pasistatydinę nemažą stiklo išdirbystės įmonę. Stiklo pramonė greit vystėsi ir klestėjo, nes patsai Jamestown'o gubernatorius George Yeardley vedė plačią prekybą su indėnais, parduodamas jiems žvilgančius stiklinius karolius ir kitokius kūno papuošalus, kuriuos indėnai labai mėgdavo. Už tuos mažaverčius stiklus indėnai daugiausia mainais užmokėdavo brangiais laukinių žvėrių kailiais.

1619 metais Jamestown'o provincijoje buvo paskelbti pirmutiniai seimelio rinkimai. Bet balsavimų teisė buvo suteikta vien tik anglų tautybės gyventojams.

Tuomet stiklo išdirbystės darbininkai lenkai, kurių buvo suvirš 300, pasiuntė gubernatoriui G. Yeardley protestą už paneigimą jiems teisės balsuoti. Gubernatorius ignoravo protestą. Tuomet lenkai pasiuntė pas jį delegaciją, reikalaudami teisės balsuoti. Gubernatorius paaiškino, kad jisai neturįs teisės leisti kitataučiams balsuoti,

nes Anglijos vyriausybės praveisti tokie patvarkymai.

Tuomet lenkai (sakoma, buvo kiek ir lietuvių) paskelbė protesto streiką. Gubernatorius pabūgęs pasiuntė žinią į Londoną, paaiškindamas sukeltą "maištą".

Nepasakyta, kaip ilgai streikas tęsėsi. Bet liepos 3 dieną iš Londono atėjo vyriausybės raštiškas potvarkis, leidžiantis "polianderiams" teisę balsuoti.

Taigi pirmasis streikas Amerikoje buvo laimėtas.

(P. S. Medžiaga imta iš laikraštuko "Glass Worker".)

Pregresas

Iš Meksikos istorijos

(Tąsa iš 57-to pusl.)

bos vidaus reikalus. Jis pasmerkė JAV kapitalistų pastangas diktuoti savo politiką Lotynų Amerikos šalims.

V. Toledano sakė: "Lotynų Amerikos šalys gamtiniai yra turtingos, bet žmonės gyvena varge ir skurde, nes blogumas paeina nuo to, kad šiaurinė Amerikos kapitalistai pas mus yra įsigalėję".

Suvažiavimas pasisakė už Lotynų Amerikos žmonių solidarumą, už kovą pilnam nepriklausomumui, už tai, kad kiekviena šalis galėtų laisvai tvarkyti savo reikalus, ir tvarkyti taip, kad gamtiniai turtais tarnautų žmonių gerovei, o ne užsienio imperialistams.

Šis suvažiavimas pasisakė už Pasaulinio taikos kongreso tikslus ir nutarė suorganizuoti jo skyrių Lotynų Amerikoje. Šis suvažiavimas pasisakė už teikimą pagalbos kiekvienai šaliai jos kovoje už pilną nepriklausomybę ir laisvę.